

Hugolín Gavlovič

## Valaská škola – mravív stodola

- **literárny druh:** lyrika
- **literárny žáner:** básnická skladba
- rozsiahla veršovaná skladba
- **literárna forma:** didakticko-reflexívna poézia
- **téma:** mravné poučenia a praktické rady o rozmanitých veciach a životných otázkach
- námet čerpá v horách na salaši
- dielo obsahuje vyše 1200 12- veršových básni alebo mravných ponaučení
- **rozbor:** Dielo sa člení na 21 cyklov, každý cyklus sa skladá z 29 strof, každá strofa obsahuje 12 veršov. Dielo napísané bohemizovanou slovenčinou – prvky češtiny.

„Valaská škola“ = životná múdrosť a skúsenosť spísaná medzi pastiermi

„Mravív stodola“ = mravné ponaučenia a praktické rady o životných otázkach na základe náboženských, svetských a morálnych zásad, ktoré majú viesť čitateľa k zbožnému životu

### Kompozícia:

Didakticko-reflexívne básne majú symetrický trojčlenný základ:

1. prológ/úvod (názov básne - kľúčová myšlienka básne, idea)

- tvorí s vlastnou básňou neoddeliteľný významový celok, zvyčajne je veršovaný s vnútorným rýmom. Môže mať formu príslovia, aforizmu...

2. jadro (10 veršov - rozvíjanie motívu)

- verše s rovnakým počtom slabík a so združeným rýmom

3. epilóg/záver (posledné dvojveršie)

- zväčša nesie ponaučenie

### Ukážky na maturitu:

**Nezarmucuj srdce, keď nedostávaš to, čo ono chce**

Líška chcela dostať hrozno zrelé z ratolesti,  
chuť do hrozna dostanúce, žádala ho jesti.  
Ale keď vysoko bolo, nemohla ho dostať,

musela ho tam nechať, a pri chuti zostať.  
Dost síce až k zunovaní proň vyskakovala,  
naposledy preč odešla, keď se zunovala.  
A sama se tak tešila: není zrelé ještě,  
nechcem ho, buďto by bylo hned tuto na ceste.  
Tak i ty se nechtej rmútiť, když to nedostávaš,  
čo nekdy i s unováním dosáhnúti žádaš.

Sám se poteš, mluvíc sobe: není pro mne sůcé,  
proto ho Pán Bůh nedává mezi moje ruce.

### **Pána Boha z celého srdce miluj**

Synu milý, v živobytí abys' byl šťastlivý,  
m[o]síš na Boha pobožně vždy být pamatlivý.  
Bůh te stvoril milostive k podobenství svému,  
nemáš srdce své obracet k stvoření jinému.  
Miluj Boha spravedlive, nos ho v srdci tvojem,  
jak od toho cíle zblúdíš, nebudeš s pokojem.  
Dal ti život, i to čo máš, i nebe chce dati,  
jestliže ho spravedlive budeš milovati.  
Vychvaluj ho jako múžeš, hoden je všej chvály,  
pros od neho, čo ti treba, v daroch je nemalý.  
Všecko čo máš, mu obetuj, áno i sám sebe,  
budeš ho meť pomocníkem v každej tvej potrebe.

### **Drž se čistotne podle svého stavu**

K statečnosti dopomáhá milovať čistotu,  
neb rád slyší každý člověk čistotnosti nótu.  
Obyčejne o statečnost ten svoju nestojí,  
kdo nečistý pred statečných prijít se nebojí.  
Pred Bohem mej čisté srdce, a pred lidmi rúcho,  
by nebylo pro lenivost' štráfané tvé ucho.  
Umývaj tvár a i ruky, nic nešanut vody,  
též když pahnosty obrežeš, nebudeš meť škody.  
Nenos blata na odeve, a na nohách smradu,  
bys' nečinil cudzím nosom nevdečnú závalu.  
Učeš hlavu jako svečí, nechod' jak Medúza,  
nečistotnost' lidské oči k hnusnosti podzbúdzá.

### **Velmi je hlupý, kto vlast svou tupí**

Sladký je chren červíčkoví, když se v nem uláhne,  
a jak z neho kdy vyleze, zas se k nemu táhne.  
Sladká je vlast' člověkoví, v ktorej se narodí,  
kterú sladkost' v člověkoví prirodzenost' plodí.  
Blázen je, kdo pred jinými vlast' svú potupuje,  
s potupením svojei vlasti cudzú vychvaluje.  
Kdo vlast' svoju potupuje, i sám seba haní,  
nevdečný je, kdo úctivost' svej matky nebrání.  
Když je vlast' v neúctivosti, i ten bez cti bývá,  
který v neúctivej vlasti narození mívá.  
A tým větší pro nevdečnost' potupení získá,  
jak nálezky, cudzé mravy do svej vlasti vtíská.

### **Hle člověk opilý, žádnému nemilý**

Jestli se chceš, jako svečí, opilstva varovat',  
tak sobe daj opilého člověka malovat':  
Nech bude neočesaný, a sliny po brade,  
neumytý, nespúsobný, zaválaný všade.  
Slabé nohy, mrtvý jazyk, a krvavé oči,  
vždycky letíc dolu nosem, čo s nohú pokročí.  
V hlavě víno, v bruchu rozum, v údoch žádněj sily,  
tento nápis daj pod neho: hle, člověk opilý.  
Tento člověk není člověk, neb rozum utratil,  
když se s zbytečným nápojem v hovado obrátil.  
A jak spadne do kaluže, bude postel jeho,  
a i svine tam líhajú z obyčeje svého.

Samo Chalúpka

## Mor ho!

(1864)

- hrdinská epická skladba
- má jednoduchú dejovú líniu – Slovanská družina prichádza k Dunaju, vyjednáva s cisárom, boj, smrť mladých bojovníkov
- kolektívny hrdina – mladý slovenský idealizovaný bojovník vystupujú ako 1 bytosť
- cisár odmieta ponúkaný mier, preto nastáva boj
- kompozične postupový kontrast
- orly = symbol slobody
- základnou myšlienkou je právo každého na slobodu a odhodlanie postaviť sa presile aj za cenu vlastného života
- malú skupinu Slovákov predstavuje slovenský národ
- Rímsky cár predstavuje Maďarov
- v tomto diele odsudzuje zotročovanie a hanobenie malých národov, oslavuje slobodu a rovnosť medzi ľuďmi, lásku k národu

**Literárny druh:** epika

**Literárny žáner:** hrdinská lyricko-epická báseň

**Idea:** Za všetkých okolností bojovať za slobodu svojho národa, aj v už vopred prehratom boji a radšej zomrieť ako žiť v otroctve

**Literárne obdobie:** Romantizmus v slovenskej literatúre

**Téma:** statočný boj slovanských junákov za slobodu svojho kraja proti omnoho početnejšiemu rímskemu vojsku ( boj za práva národa)

**Miesto deja:** hranice vlasti okolo Dunaja

**Forma :** používa združený rým ( aabb ) – sylabický prozodický systém 13-slabičný verš

**Konflikt:** Chamtivosť a túžba po moci rímskeho cára vyvolala boj medzi Slovanmi a rímskymi vojakmi

**Jazykové prostriedky:**

- personifikácia : krv zovrela, mestá ľahli
- metafora : sviati pevný hrad, veľkým citom srdcia im zahráli
- symboly : orol, vatra = sloboda, orli = slovenskí bojovníci
- epiteton : vysoké hory, šira voda, valný Dunaj

- epizeuxa : Mor ho!
- synekdocha : kto kradmou rukou siahne ....

**Autor:** bol slovenský romantický básnik a evanjelický kňaz, mladší brat Jána Chalupku.  
Významné diela: Spevy, Junák, Turín Poničan, Branko.

### Hlavné postavy:

- rímsky cár
- slovanská družina – kolektívny hrdina
- Charakteristika hlavných postáv:
- Slováci : mierumilovní, pohostinní, rovnosť medzi ľuďmi a sloboda
- Rimania : krutí, panovační, chcú zvíťaziť za každú cenu

**Dej:** K cisárovi prichádzajú slovenskí poslovovia, ktorých autor opisuje ako junákov vysokých a zdatných. Praktiky ako napríklad: hlboké úklony, alebo klaňanie sa cisárovi sú im neznáme. Prinášajú mierové posolstvo od rady starších, ale zároveň cisára varujú. V ich krajine je hriechom keď, sa niekto nadraduje nad ostatných, keď im chce vládnuť. V ich krajine sa všetci starajú len o svoje problémy. Ich zvykom síce nie je napádať cudzie vlasti (mierumilovnosť), ale nemajú inú možnosť ak chcú prežiť.

Ich nepriatelia si často podrobili ich krajinu a nazdávali sa, že z ich práce budú žiť naveky. Junáci prinášajú cisárovi na privítanie a na znak priateľstva chlieb a soľ. On však ich dary odmieta a odmieta aj ich slobodu a vyhlasuje ich za otrokov. Pyšným hlasom im povie, že rovnako ich vlasť ako aj všetky krajiny, ktoré povstali v boji proti Rímu, budú dobité, ľud zotročený a mladí junáci odvedení. Posli sa však jeho slov nezľaknú. Práve naopak, hľadajú mu rovno do očí, bez strachu.

Vytasia meče a akoby jedným hlasom zvolajú „Mor ho!“. Cisár sa zo strachu vrhá medzi svoju družinu. Na povel sa každý vojak chytá zbrane a zrazu je celá slovenská družina obkľúčená rímskymi vojakmi. No posli nepriateľov nepočítajú a statočne bojujú. Sú si vedomí toho, že ich nepremôžu, ale ak už majú padnúť, tak nech padnú ako víťazi.

Junáci bojujú ako kedysi ich dedovia, čo bránili vlasť pred nájazdmi a ktorých mená sa stali nesmrteľnými v ľudových piesniach. Posli zomierajú ranení ale bez vydania hlásku, nikdy sa už nevrátia, padli v boji za národ. Stávajú sa morálnymi víťazmi. Po skončení boja stojí cisár na bojisku, ale nemá dôvod radovať sa. Vidí mŕtvych Slovanov, ale takisto aj hromady svojich vojakov ležiacich tam bez života.

## Marína

(1844, romantizmus)

- literárny žáner: básnická skladba
- najdlhšia ľúbostná báseň na svete
- kompozícia: dielo tvorí 286 10-veršových a 5 8-veršových strof, pričom každá strofa je uzavretá myšlienka = spolu má Marína 2900 veršov
- hlavný námet = nešťastná láska k jeho študentke Márii Pišlovej (Pischlovej), do ktorej sa zamiloval v roku 1839, no Mária sa na žiadosť matky musela vydať za bohatého perníkára
- hlavná postava: Marína
- ústredné dielo slovenského romantizmu
- časti:
  - *lyricko-epická* - popisuje nešťastnú lásku k Márii Pišlovej
  - *reflexívno-symbolická* - láska nadobúda spoločenský charakter
- Tematicky sú najrozpracovanejšie 4 témy:
  - krása
  - láska k Maríne
  - láska k Slovensku
  - mladosť

Marína je veľkým dielom ľúbostnej lyriky v štúrovskej literatúre. Básnik v skladbe oslávil krásu a mladosť, vyslovil svoj cit v radostnom i bolestnom prežívaní lásky. Sládkovič ako štiavnický lýceista sa zaľúbil do Márie Pišlovej. Ona opätovala jeho city, ale keď Sládkovič študoval v Halle, rodičia ju donútili vydať sa za druhého. Sládkovič pod týmto dojmom a možnosťou straty Márie začal písať verše. Dôveruje v jej lásku a vernosť, ktorú nezlomí nijaké nástrahy.

Sprítomňuje si Marínu v rozličných obrazoch. Vidí ju ako v izbe spieva, ako sa vyznáva zo svojej lásky k nemu, odbíja bohatého pytača a prisahá vernosť milému. Keď rodičia predsa donútili Máriu vydať sa za bohatého perníkára, Sládkovič do pôvodnej osnovy skladby vsunul pochmúrnu, baladickú zložku. Marína narieka nad svojím osudom. Na vrchu Čertova svadba, slávia vrby tajomnú slávnosť.

Prichádza medzi ne aj Marína, ktorá nemôže zabudnúť na svoju lásku. Zúfalý básnik blúdi popri Hrone a Marína – víla, vábi ho do vodných hĺbín. Básnik prekováva žiaľ, víťazí v ňom vôľa a povinnosť k životu. V jeho záverečných slohách už niet trpkosti, ale len bláznivá spomienka krásnej lásky.

Marína je predovšetkým nadšená oslava krásy. Krása očarúva básnika. Stelesnením všetkých krás je básnikovi jeho milá Marína. Básnikova láska k nej je veľká, krásna a čistá. Nie je len úzkym citom, upierajúcim sa jedine k milovanej osobe.

Veľká láska k žene sa spája s veľkou láskou k vlasti, čo je vyjadrené aj v básni slovami: „...Vlast' drahú ľúbiť v peknej Maríne, Marínu drahú v peknej otčine a obe v jednom objímať...“ V Maríne sa odzrkadľuje problém vzťahov medzi mladými ľuďmi v rozvíjajúcej sa kapitalistickej spoločnosti. Sládkovič obnažuje falošnú buržoáznu morálku, ktorej je cudzia šľachetnosť a úprimnosť vzťahov medzi ľuďmi. Aj láska medzi mladými ľuďmi sa rieši ako problém hmotných záujmov.

Možno mi tvojich úst sa odrieknuť,  
možno mi ruku nedostať,  
možno mi v diaľky žiaľne utieknuť,  
možno mi nemilým ostať,  
možno mi ústam smädcom umierať,  
možno mi žialiť v samote,  
možno mi život v púšťach zavierať,  
možno mi nežiť v živote,  
možno mi seba samého zhubiť: —  
nemožno mi ťa neľúbiť! —

*Ján Botto*

## **Smrť Jánošíková**

**Literárny druh:** lyrika

**Literárny žáner:** balada

**Téma:** obraz zlapania a popravy Juraja Jánošíka

**Idea:** autor chce zobrazit' Jánošíka ako junáka slobody. Nechce opísať jeho hrdinské skutky, ale chce vyjadriť svoje city, ťažký osud poddaných, bezradnosť a odvahu slovenského národa

**Kompozícia:** lyrický predspev (úvod) + 9 spevov

**Miesto a čas deja:** Slovensko za čias Jánošíka

**Literárne obdobie:** Romantizmus

**Hlavné postavy:**

**Juro Jánošík** – udatný, smelý slovenský junák, túži po slobode zotročeného národa

**Gajdošík** – jeho priateľ, neskôr zradca

- rozpor medzi skutočnosťou a snom
- kontrast slobody a bezprávia
- využíva rôzne figúry: hyperbola, deminutíva (perečko), rečnícke otázky, epizeuxy (sloboda, sloboda, slobodienka moja), symboliku (Tatry, vatra, Dunaj)

**DEJ:**

Jánošík je v prvých 2 spevoch predstaviteľom protifeudálneho odboja a postavou z ľudovej slovesnosti. V 4. speve sa mení na romantického hrdinu a v 5. speve na bojovníka za práva slovenského národa. V 9. speve je alegorickou bytosťou, neuteká do mytológie, ale je to dôkaz jeho nesmrteľnosti.

- I. spev** – oslava Jánošíka a jeho družiny
- II. spev** – zlapanie Jánošíka
- III. spev** – Jánošík je vo väzení, svoj žiaľ rozpovie dievčine, oblečenej v bielom – dievčina symbolizuje dušu ľudu
- IV. spev** – najpochmúrnejší spev, diabol mu pripomína blížiacu sa smrť
- V. spev** – úvahy o slobode národa, najkrajšie básne o slobode

- VI.** **spev** – opisuje cestu na popravu, kňaz káže Jánošíkovi modliť sa, ten sa modlí za ubídení ľud
- VII.** **spev** – opis Jánošíka, lúči sa s rodným krajom, mysl'ou je pri najbližších, príroda reaguje na jeho smrť
- VIII.** **spev** – Slovensko po poprave Jánošíka, Jánošík – symbol slobody, Slovensko – zakliata krajina
- IX.** **spev** – svadba s kráľovnou víl, kráľovná víl – symbol slobody, Jánošík je alegorickou postavou – touto alegóriou chcel Botto vyjadriť svoju dôveru vo víťazstvo pravdy a spravodlivosti

- autor spracoval Jánošíkovskú tematiku podľa ľud. tradícií
- zobrazil junáka, ktorý žije v predstavách ľudu ako symbol slobody a spravodlivosti
- autor zobrazuje 3 záverečné fázy Jánošíkovho života (zlapanie, väznenie a smrť)
- skladba má prvky balady, elégie (žalospev) a hrdinského eposu



*Janko Král'*

## **Zakliata panna vo Váhu a divný Janko**

- romantická balada
- pochmúrny dej
- končí tragicky
- má 3 časti

### 1. časť:

- lyrické časti, opis kraja, o ktorom sníva
- kraj prirovnáva k smutnej vdove a sníva o kraji, kde niet nenávisti
- pri Váhu žije rodina, ktorá má syna – divného Janka = je nevrly, nestojí o lásku, je sám, nemá kamarátov, je burič, v prírode hľadá útočisko

### 2. časť:

- má formu ľudovej balady
- Janko sa vyberie z domu do temnej noci, dej graduje, rozhodne sa pre čin – vyslobodenie panny (titanský čin), kt. dokáže, len ten, kto si obráti všetko naopak, Janko si zabudne obrátiť vrecká na kabáte, preto hynie vo vlnách Váhu (Panna je v ľud. slovesnosti symbol slobody)

### 3. časť:

- je štylizovaná tak, akoby túto povesť rozprávali ľudia
- Janík je mŕtvy, nájdeme tu popis ležiaceho Janka na brehu Váhu
- na konci je epilóg – zobrazuje posmrtné splynutie hrdinu s prírodou
- pastier oznamuje Jankovu smrť
- hrdina hynie pre rozpor medzi vidinou a skutočnosťou
- Janka Kráľa prezývali divným Jankom
- Janko je typický romantický hrdina – samotár, burič, mladý človek, ktorý pri zápase uskutočnenia sna zahynie, zápasy s prekážkami aj za cenu sebaobetovania
- táto balada vyzdvihla odvahu vzbúriť sa proti zvyčajnému spôsobu života – to zn. balada zodpovedá rozhodnutiu Štúrovcov zmeniť osud národa



*Jozef Gregor Tajovský*

## **Maco Mlieč**

- monografická poviedka (autor sa sústreďuje na 1 postavu)
- hlavná postava je vykreslená pomocou kontrastu (skromnosť, pracovitosť, ľudskosť sú v kontraste s odpudzujúcim zovňajškom a charakterom gazdu)
- je písaná v 1. osobe, vševediaci rozprávač
- jazyk tvoria: dialektizmy a expresívne slová
- má 1 túžbu – byť pochovaný uprostred cintorína, nie pod plotom (tam sa pochovávali tuláci, samovrahovia)

Útvar: kriticko-realistická monografická poviedka

Kompozícia:

- 1.) príbeh dedinského sluhu sa začína stretnutím autora - rozprávača s Macom Mliečom
- 2.) rozprávač vysvetľuje prečo zachytil stretnutie s Macom
- 3.) prerozprávanie života Maca Mlieča od doby, kedy začal pracovať u gazdu až po jeho smrť - rozprávanie je v prvej osobe.

Konflikt:

- sociálny, ktorý je založený na protikladnom zobrazení bohatého gazdu « chudobného sluhu (upozorňuje na vykorisťovanie)

Hlavnou postavou je Maco Mlieč prezývaný Mliečnik. Pochádzal z najchudobnejšej vrstvy. Od 18-tich rokov pracoval u gazdu, neskôr už len za stravu, šatstvo, pálenku, tabak a prísľub, že ho gazda doopatrúje až do smrti. Gazda mu nedával peniaze, a Maco nemal pocit že ho gazda využíva, pretože nepoznal svoje práva, pretože Maco nemal s čím porovnávať. P túto jeho pasivitu kritizuje, hoci s Macom sympatizuje. Maco bol veľmi trpezlivý, skromný (nepoznal cenu peňazí, lebo ich nepotreboval), obetavý, dobrosrdečný, dôverčivý.

V tichosti znášal bolesť, ale nikomu sa nesťažoval lebo nechcel obťažovať. Keď ochorel a zoslabol, nedalo by mu ani umrieť, keby sa s gazdom neporátal. Jeho jedinou túžbou bolo byť pochovaný uprostred cintorína a nie iba pod plotom, lebo tam pochovávali tulákov a samovrahov. Keď sa Maco prišiel porátať s gazdom, jeho dobrota pohne aj gazdom v ktorom sa odrazu ozvalo svedomie, gazda však nestihne nič urobiť ani zavolať lekára, pretože Maco ráno umiera, gazda mu vystrojil parádny pohreb, že ho celá dedina pochválila, no len sluhovia si šepkali „veď ho mal za čo pochovať“.

### Hlavná myšlienka:

- autor kriticky poukazuje na sociálnu nerovnosť a nespravodlivosť medzi bohatými a chudobnými a tiež tu kritizuje nevedomosť dedinského ľudu.

### Forma:

- je tu použitý prvok realizmu (využíva nárečové ľudové slová, napr.: pl'účnik, štiepalo, používa archaizmu: švíbalky (zápalky), dohán (tabak), vulgarizmi: hovädo
- prevažuje opis postavy, ktorý sa často mení na karikatúru, využíva porovnávací opis, z charakteristiky využíva nepriamu charakteristiku, ktorú stavá do opozície, napr.: ľudskosť a morálne vlastnosti Maca « jeho zanedbaný zovňajšok
- pre porovnanie psychiky postáv využíva vnútorný monológ vo forme úvahy
- autor zasahuje do deja ako rozprávač, v 1. os. sg.
- pre zvýšenie gradácie diela opis príbehu prelína s dialógmi medzi postavami

*William Shakespeare*

## **Hamlet**

- tragédia, psychologická dráma
- 5 dejstiev
- reakcia na krízové javy v Anglicku (16. - 17- stor.)
- osobný smútok dramatika zo smrti syna Hamleta
- dejisko: dánsky kráľovský hrad Elsinor (12. stor)
- motív vraždy a pomsty, túžba po potrestaní zla
- téma: vnútorný boj Hamleta, ktorý sa chce po zjavení ducha kráľa pomstiť jeho vrahovi Claudiusovi (Hamletov strýko), ktorý sa oženil s jeho matkou Gertrúdou

### Postavy:

- o **Duch kráľa** – otec Hamleta
- o **Hamlet** – dánsky princ, syn zosnulého kráľa, synovec terajšieho kráľa, (zaľúbený do Ofélie)
- o **Claudius** – dánsky kráľ
- o **Polonius** – hlavný kráľovský radca
- o **Gertrúda** – dánska kráľovná, Hamletova matka
- o **Ofélia** – Poloniova dcéra, (zaľúbená do Hamleta)
- o **Laertes** – Poloniov syn
- o **Rosencrantz a Guildenstern** – priatelia z detstva
- o **Horatio** – Hamletov priateľ
- o **Fortinbrass** – nórsky princ
- o **Lebka šaša** – (symbol)

### DEJ:

Keď Barnardo, Francisko, Marcellus a Horatio stáli v noci na hradbách, zjavil sa im duch Hamletovho otca, no keď sa ho pýtali kto je, neodpovedal, zrazu zakikirikal kohút a duch zmizol. Horatio sa rozhodne, že to čo videl oznámi Hamletovi. Vyberie sa za ním. Ráno v poradnej sieni na hrade kráľ oznamuje, že si zobral Gertrúdu za manželku i keď stále smútia za bratom, ale musia myslieť aj na seba. Hamletovi sa nepáčilo, že tak rýchlo zabudla na manžela a vidala sa. Laertes oznámil kráľovi, že by sa chcel vrátiť do Francúzska že otec mu to dovolil. Išiel sa rozlúčiť z Oféliou a radil jej, aby bola opatrná čo sa týka Hamletovej lásky k nej. Polonius prišiel tiež za Oféliou a posúril syna, aby už išiel. Potom sa Polonius Ofélii spýtal, čo jej Laertes hovoril a Ofélia povedala, že išlo o Hamleta. Polonius začal tiež Ofélii vraviť, aby bola opatrná a že si nežela aby kalila svoj čas jediným slovom s

Hamletom. Ofélia poslúchla. Keď Horatio prišiel za Hamletom a rozpovedal mu, čo sa minulej noci udialo, rozhodli sa, že túto noc pojde Hamlet s nimi a pozrie sa na ducha. Keď sa duch zjavil, Hamlet potvrdil, že vyzerá ako jeho otec. Duch si Hamleta zavolať bokom a prezradil mu, že jeho smrť, bola vražda a že ho zabil jeho brat tým, že mu do ucha vliadol jed keď odpočíval a povie Hamletovi, aby pomstil jeho smrť. Tiež mu povie, že ho trápi, že sa Gertrúda tak rýchlo vydala. Strážcovia musia Hamletovi prisahať, že o duchovi nikomu nepovedia. Hamlet sa začal správať pometene a všetci si mysleli, že to je z lásky k Ofélii, ktorá ho na otcov príkaz začala odmietat'. Zavolali aj Hamletových bývalých spolužiakov, aby mu nejakú pomohli. Polonius dal zavolať aj hercov. Hamlet sa s hercami dohodol, že zahrajú hru, akú im on povedal. Mali zahrať smrť, akou bol zabitý Hamletov otec a ženu, ktorá svojmu mužovi prisahá lásku i keď bude vdova, aby matke ukázal, ako sa previnila a aby spozoroval na kráľovi niečo, čo by ho z činu usvedčilo aby si bol Hamlet istý. A podarilo sa. Kráľ utiekol do svojej izby a začal sa modliť. Keď išiel Hamlet okolo, chcel ho zabiť, ale zľutoval sa ešte. Išiel za svojou matkou, ktorá sa s ním chcela porozprávať a povedať mu, ako ju sklamal. Kráľovná bola s Poloniom dohodnutá, že bude pociťovať za závesom. No Polonius sa pohol a Hamlet si myslel, že je tam potkan a pýchol do záclony nôž a zabil Polonia. Jeho mŕtvolu Hamlet odniesol. Po tomto skutku sa kráľ a kráľovná rozhodli, že Hamleta pošlú do Anglicka. A tak Hamlet odchádza do Anglicka. Keď sa Leartes dozvedel o smrti svojho otca, prišiel na hrad a chcel pomstiť smrť svojho otca. Posol priniesol kráľovi list, že nedoplul do Anglicka a vracia sa na hrad. Vtedy Leartes a kráľ vymyslia, ako zabiť Hamleta. Dohodli sa, že vymyslia stávkou kto trikrát po sebe v boji vyhrá. Lenže Learnes mal sa špičke noža jed a v prípade, že by sa to nepodarilo, prichystali si pohár vína s jedom, keď bude Hamlet unavený. Zrazu prišla kráľovná a oznámila, že Ofélia sa utopila. Keď boli na jej pohrebe, Leartes skočil Ofélii do hrobu a chcel ju ešte objasť. V tom za ním skočil aj Hamlet a začali sa biť. Sluhovia ich roztrhnú a kráľ povie Horatiovi, aby bol s Hamletom. Potom odídu. Keď boli na hrade, prišiel za Hamletom a Horatiom Ostric a Hamleta oboznámil so súbojom. Hamlet súhlasil, tak sa boj o chvíľu začal. Prvý bod mal Hamlet, druhý taktiež a po druhom kráľovná povedala že Hamlet je spotený, šla mu utrieť čelo a zatiaľ na jeho víťazstvo si odpila z otráveného vína. Kráľov výkrik bol už neskoro. Gertrúda si odpila. Do tretice prebodol Leartes Hamletovi kryt a ľahko ho poranil. Hamlet v hneve na neho skočí a vymenia si kordy. Hamlet zaútočí a hlboko raní Laetesa. Laetres prezradí nachystanú pascu a povie, že to bol kráľov nápad. Keď už Hamlet vie, že na hrote bol jed a vo víne tiež, bodne kráľa a prinúti ho vypiť víno. Gertrúda, kráľ, Laernes umreli a Hamlet vraví Horatiovi posledné slová, aby porozprával všetkým jeho príbeh a Fortinbras nech sa stane kráľom. A umrie. Príde Fortinbras a anglickí poslovia a všetko vidia. "Hamlet by bol dobrým kráľom", povedal Fortinbras.

*Jozef Gregor Tajovský*

## **Statky-zmätky**

- Literárny druh: dráma
- Literárny žáner: hra
- Literárne obdobie: druhá vlna slovenského literárneho realizmu

### **Postavy:**

- Tomáš Kamenský + Kata
- deti: Zuzka, Ondriš, Eva i Miško Kaňúrik
- Ondrej Palčík + Mara
- Jano Lavko + Žofa
- deti: Ďurko
- Beta

### **Postavy:**

- Hlavné postavy:
  - Jano Lavko – vozkár
  - Žofa – Janova žena, rodina Marina
  - Ďuro – ich syn
  - Tomáš Kamenský – kresár
  - Kata – jeho žena
  - Zuzka – dcéra Tomáša a Katy
  - Ondrej Palčík- gazdík, rodina Katina
  - Mara - Ondrejova žena
- Vedľajšie postavy:
  - Eva, Ondriš – Kamenských deti
  - Mišo Kaňúrik – Evin muž
  - Beta - suseda

### **Charakteristika hlavných postáv:**

**Jano Lavko** – pracovitý, ale chudobný, chce, aby bol jeho syn dobre zaopatrený, plánuje, že keď jeho syn dostane peniaze aj jemu sa z nich niečo ujde.

**Žofa** – vypočítavá, všetkých volá „meno moje“, tiež má záujem o peniaze Palčíkovcov

**Ďuro** – nemá záujem o Zuzku, ale o peniaze, ktoré svadbou získa, rád si v krčme vypije a zatancuje, napriek tomu, že je ženatý, má milenku.

**Tomáš Kamenský** – nesúhlasí so svadbou, lebo nie je z lásky, záleží mu na šťastí jeho dcéry, nie na peniazoch

**Kata** – stotožňuje sa s myšlienkou Palčíkovcov, lebo chce aby už Zuzka nemusela slúžiť.

**Zuzka** – nemá na vec vlastný názor, chce len potešiť rodičov, hlavne matku, je prispôsobivá, ale len do určitej miery.

**Ondrej Palčík** – chce získať lacnú pracovnú silu do svojho domu a je mu jedno, že tým zničí životy dvoch mladých ľudí

**Mara** – podporuje manžela.

## **OBSAH:**

### I.dejstvo

V tomto dejstve autor opisuje ako Ďurko Ľavko odchádza na pytačky do Judky Bielych. Je bohatý má majetok. Žofa: „Ja by som ti syn môj, len takú rada, čo by i nejakú obnôšku mala, meno moje.“(1.) V tom prichádzajú k Ľavkovcom švagrovci Palčíkovci, ľudia bohatí. Palčíkovci prichádzajú s tým cieľom, aby si Ďurko zobral za ženu Zuzku Kamenskú, aby ich opatrovali do smrti, a po smrti, že im odovzdajú celý svoj majetok. Rodičia Ďurka hneď súhlasia, lebo oni chcú oženiť Ďurka s bohatou. Nepozerajú na to či Ďurko a Zuzka budú šťastní. Myslia si, že budú peniaze, prečo by neboli šťastní. Palčíkovci prichádzajú aj ku Kamenským, aby sa Zuzka chystala na tanec. Rozpovedia im všetko a tak aj oni súhlasia. Len Tomáš Zuzkin otec nie veľmi stým súhlasí. Tomáš: „Vieš, švagre, do očí, Ďurko je – mne sa – nechcem ubližovať, ale má – chyby má...“(2.) On je človek rozvážny, netuší za peniazmi a majetkom. Nepáči sa to ani Zuzkinemu bratovi. Zuzka súhlasí a stáva sa Ďurkovou ženou.

### II.dejstvo

Hneď po svadbe sa u Ďurka prejavuje nedôvera k žene. Ďurko chodí za inými. Zuzke dohovára, že nie je ku Ďurkovi láskavá. No ako môže byť láskavá k mužovi, ktorý jej nedá pekného slova, ale behá za druhými. Zuzka pochopí, že Ďurko junemal nikdy rád, vie prečo si ju bral za ženu. Veľa trpí, vyčíta mu, že chodí za inými, on jej dohovára, že nie je taká ako ostatné atak je v dome každý deň zvada. Nakoniec Zuzka odchádza od Palčíkovcov, nechá Ďurka. Zuzka: „Ja trpieť, a on na mňa nepomyslí? Trpieť od muža, ktorý klame... Nie dost bolo už. Nebudem trpieť! Bola by som horšia od frajerky. Sama sebe by sa musela zhnusiť.“(3.) Ďurko si hneď dovedie inú, a to Betu.



### III.dejstvo

Betka sa udomácní u Palčíkovcov. No neurobí to z lásky k Ďurkovi, ale pre majetok. Beta: „Celý čas, som ja pri tebe. Spočiatku bolo: Len poď, poď, dajú mi kus, aj tebe hneď prepíšem polovičku z toho, aniebudú vedieť – a teraz čo mám? To čo sa narobím ako kôň. A za čo? Že sa mi najesť dajú. Ja tak nepristávam.“(4.) Večer príde ku Palčíkovcom. Ďurkovi rodičia osláviť Andreja. Betka nalieha na Ďurka, aby im pýtal od nich svoje. Večer príde reč o pozemky. Tu si Ďurko začal pýtať svoje. Pridá sa k nemu i Betka. Palčík nechce privoliť a tak dochádza k hádke. V tom ešte prichádza Zuzka s Kaňúrikom prešaty. Všetci sú prekvapení. Aj tu dochádza k hádke. Betka sa nazlostí a hovorí mu, že aj ona odíde. Ďurka pristupuje k Zuzke a pýta sa akosa má dieťa. Tak sa všetci rozchádzajú.

### IV.dejstvo

Ďurko nemá ani chvíľu pokoja. Stále myslí na dieťa. Ved' ho ešte nevidel. Prichádzajú Vianoce ani pokoja ani lásky. Kamenský nie sú bohatí, no čo majú užívajú v láske. Práve čítajú list od Ondriša, keď k ním prichádzajú Palčíkovci prosiť o odpustenie. V tom prichádza aj Ďurko. Prosí Zuzku o odpustenie a ona mu odpúšťa, ale keď jej spomenie, že by chcel, aby sa k nemu vrátila aj s dieťaťom, tak odmieta.



*Sofokles*

## **Antigona**

- žáner: tragédia
- má prológ – objasnenie udalostí, príčina konfliktu
- miesto: kráľovský palác v Tébach
- čas: mýtická doba – ráno
- 5 dejstiev + epilóg
- postavy: majú odvahu vzdorovať bohom
- motívy:
  - osud – utrpenie je súčasťou osudu, ktorý dali bohovia človeku, je márne sa voči nemu vzpierať
  - láska – rodičovská, súrodenecká, milenecká
  - demokracia – totalita
  - svetské zákony – božské zákony
- postavy a motívy sú **kontrastné**

Postavy a vzťahy:

- kráľ Oidipus (v diele už nežije), má 4 deti
- Antigona (charakterovo silná)
- Ismena (charakterovo slabá)
- Polyneikos
- Eteokles
- kráľ Kreón – ich strýko
- Eurydika – Kreónová žena
- Haimán – syn Kreóna a Eurydiky, Antigonín snúbenec
- veštec Teiresias

Dejová línia:



## **Jozef Mak**

- sociálno-psychologický román
  - vrcholné dielo
  - časté lyrické opisy prírody – bohatý lyrizmus, vnútorné monológy, vševediaci rozprávač
  - má znaky osudovosti (fatálnosti) – postava J. Maka je od začiatku tragická, narodil sa, aby trpel, človek – milión
  - román sa vyznačuje bohatým lyrizmom
  - Hronský ako jeden z prvých slov. spisovateľov začal lyrizovať prózu
  - autor sa zameriava na zobrazenie duševných stavov a citov svojich hrdinov
  - v románe sa spája gramatickosť a drastickosť s lyrickými opismi a bohatou obraznosťou
- 
- po návrate z vojny nachádza svoju milú Marušu v dome s jeho bratom Janom, ožení sa s chorou Julou, aby pokračoval v nešťastnom živote
  - postava J. Maka nekomunikuje, nevie vyjadriť svoje city, dospieť k životnej zmene
  - jeho meno predznamenáva jeho osud (Mak = jeden z mnohých)
  - Jozef Mak = obyčajný človek, „človek – milión“

### **Postavy:**

- Jozef Mak
- Jano (jeho brat)
- Maruša Meľošová
- Hana Meľošová (jeho krstná mama)
- Jula Petrisková (jeho žena)



## Dom v stráni

- román z obdobia slov. realizmu
- postavy pochádzajú zo všetkých spoločenských vrstiev
- využíva prvky ľudovej slovesnosti, regionálneho nárečia
- téma: národná a sociálna problematika, problematika zemanstva, tematika každodenného života a prírody
  
- dvojzväzkový román
- dej v Dalmácii na ostrove Brač (Chorvátsko)
- román je kronikou 1 roka života na tomto ostrove
- téma: konflikt spôsobený odlišným vnímaním základných ľudských princípov citu a rozumu, zobrazený na postavách bohatého statkára Nika Dubčica a sedliackej dievčine Katicy Beracovej
- v centre diania sú 2 rodiny:
  1. rodina starého težača = Mate Berac
  2. rodina statkárky Šory Anzuly Dubčicovej
- težač = chorvátsky roľník
- šora = pani
- tieto 2 rodiny predstavujú 2 protikladné spoločenské vrstvy – Mate Berac predstavujú patriarchálnu sedliacku triedu, Šora Anzula zemiansku, statkársku triedu
- 3. spoločenská vrstva veľkopodnikateľov = postava Zandomeho
- kompozične má román 4 časti:
  - vzplnutie lásky medzi Nikom a Katicou
  - Nikovo úsilie priblížiť sa sedliakom
  - Nikov rozchod s Katicou
  - smrť Mate Beraca ako symbolický epilóg románu

### Postavy:

- **Šora Anzula Dubčicová** (statkárka, vyššia vrstva)
- **Mate Berac** (težač, sedliak, nižšia vrstva)
- **Niko Dubčić**
- **Katica Beracová**
- **Paško Bobić**
- **Dorica** (nakoniec sa s ňou ožení Niko)
- **Zandome**





## Živý bič

- sociálno-psychologický román
- vrcholné dielo Urbana
- spoločenský, sociálny, moderný román
- zobrazil v ňom 1. sv. vojnu, ako si ju pamätal z detstva
- román podáva nepriame svedectvo o neľudskosti vojny
- dejiskom je hornooravská dedina Ráztoky
- autor ukázal, ako vojna zničila i životy ľudí za frontom, ďaleko od bojov
- v centre diania stoja postavy, kt. sa búria proti nespravodlivosti, proti zlu, vojne
- ich vzbuera je živelná, pudová
  
- román je **unamistický** (z lat. *una anima* = jedna duša – kolektívny hrdina)
- kolektívnym hrdinom sú obyvatelia dediny – Ráztočania
- ľud Ráztok hovorí a koná ako 1 postava
- v stvárnení postáv badať vplyv expresionizmu – postavy konajú pudovo, pod tlakom silných citov (hnev, láska, strach, nenávisť, zlosť)

### Postavy:

- obyvatelia Ráztok
- vdova Ilčíka
- Štefan Ilčík
- Čatár Róna
- Adam Hlavaj
- Eva Hlavajová
- malý Adam (syn Adama a Evy)
- notár Okolický

### Vonkajšia kompozícia:

- román sa skladá z 2 častí:
  1. stratené ruky
  2. Adam Hlavaj(obidve časti pozostávajú z 24 pomerne samostatných kapitol)
  
- prvá časť je volaním o pomoc, vyjadrením slabosti a bezmocnosti, až postava Adama Hlavaja predstavuje nádej, zvestovanie iných čias.

- Postavy sa spočiatku nemenia, nevyvíjajú sa, prijímajú svet naivne, až postupne sú otrasené situáciou (Štefan Ilčík, matka Ilčíka, Eva Hlavajová), ich smrť je obrazom mravného úpadku v čase vojny, jej krutosti
- rebelom, buričom, symbolom racionálneho odporu voči vojne je postava Adama Hlavaja
- kolektívnou postavou je dedina Ráztoky, kt. sa pod tlakom „zvonku“ rozpadne, aby sa nakoniec zjednotila do spoloč. vzbury

## **Na západe nič nové**

- román o svedectve generácie, ktorá bola zničená vojnou, i keď unikla jej granátom
- autor zachytáva osudy a pocity „stratenej generácie“ na bojiskách 1. sv. vojny
- na postave Paula Bäumera, kt. ide priamo zo školských lavíc na front zobrazuje tisícky osudov zasiahnutých vojnou, uvedomuje si nezmyselnosť vojny a v závere bojov, v deň, keď sa správy z bojísk obmedzili na vetu: „Na západe nič nového.“ padne
- má autobiografický charakter, zobrazuje nemecko-francúzsky front 1. sv. vojny; zobrazuje vplyv nacionalistickej propagandy a odchod študentov gymnázia na front.
- nemá súvislý dej, ale je radom príbehov, ktoré vojaci zažili buď priamo v boji alebo v čase pokoja (oddychu)
- slohový postup je rozprávanie, ktoré vyrozprával Paul Bäumer – hl. postava v 1. osobe jednotného čísla => ja – rozprávanie = ich – Erzählung (v závere románu sa rozprávač mení – 3. os. j. č., pretože Paul Bäumer padol v októbri 1918).

### **DEJ:**

Mladí gymnazisti odišli zo školských lavíc na front 1. sv. vojny pod vplyvom triedneho profesora Kantorka. Zažili tvrdý výcvik a potom boli nasadení na front. Keď zistili, že musia zabíjať, keď chcú prežiť, spoznali vojnovú filozofiu a pravdu.

V románe postupne kamaráti zomierajú jeden za druhým a posledný zomiera Paul Bäumer – zomiera absurdne v čase oddychu, keď si kreslí obrázok a vojenský rozhlas hlási správu: „Na západe nič nového“ – október 1918. V románe je opísaná vojna chlap proti chlapovi, bojovalo tam množstvo vojakov. Je zobrazený pomalý postup vojska a po bitke aj pomalý ústup. V románe sú zaujímavé niektoré príbehy, napr. Paul Bäumer zabil francúzskeho vojaka vo chvíli, keď si uvedomil, že ak to neurobí on, tak zabije Francúz jeho.

Má však výčitky svedomia a prezerá si jeho preukaz, predstavuje si, ako dlho ešte bude chodiť pošta jeho manželke. Má úmysel pomôcť jeho rodine. Ďalší príbeh je stretnutie nemeckých vojakov s francúzskymi dievčatami – idú k nim na návštevu, vezmú im jedlo a snívajú o tom, čo s dievčatami prežijú. Zisťujú, že sa v tejto situácii ešte správať nevedia.

Paul Bäumer je vďačný životu aj za toto poznanie. V ďalšom príbehu spoznávame konanie postáv, ktoré silno pociťujú pud sebazáchovy, prejaví sa to pri návšteve nemocnice zriadenej v kostole – kamaráti idú pozrieť operovaného spolužiaka a zistia, že mu amputovali nohu. Jeden zo spolužiakov si chcel vypýtať jeho čižmy s odôvodnením, že mu budú zbytočné a on má veľmi bolestivé otlaky a potrebuje o 1 číslo väčšie, ale ostatní mu v tom zabránili.

! Ako sa v tomto diele prejavuje expresionizmus? – Chlapci konajú bezmyšlienkovite, pudovo, atmosféra je napätá, najmä počas útokov.

### **ZÁVER:**

Román má jednoduchú kompozíciu, predstavuje rad príbehov, ktoré na seba nadväzujú. Základný slohový postup je rozprávanie, prevláda hovorový štýl (rozprávajú sa priatelia), slová sú citovo zafarbené a v niektorých častiach pôsobí román hrdinkársky alebo reportážne.

## Kým kohút nezaspieva

- **Téma:** 2 sv. vojna, malé mestečko
- **Žáner:** tragédia
- novembrová noc 1944, po potlačení povstania je mestečko okupované Nemcami
- **čistý čas:** 1 noc, osudy 10 rukojemníkov → zavretý v pivnici v dome deportovanej židovskej rodiny
- **Biblické motívy:** lámanie chleba- posledná večera , názov je parafrázovanie Ježišovho na olivovej hore. Pri poslednej večeri predpovedá Judášovu zradu hovorí že skôr ako kohút zaspieva, ho Peter 3× zaprie. Holič Uhrík spácha samovraždu podobne ako Judáš po svojej zrade v Jeruzaleme.
- **zápletká:** vonkajšia: vražda nemeckého vojaka  
vnútorná: medzi 10 zadržanými- skutočná zápletká
  
- v pivnici deportovanej židovskej rodiny Petrašovcov sa večer zídu postupne 10 ľudí:
  - zaľúbenci Fanka a Ondrej
  - Starec Terezčák (chce očistiť meno svojho syna)
  - babica Babjaková, zverolekár Šustek (sebecký)
  - holič Uhrík (zradca)
  - učiteľ Tomko (láskavý)
  - Tulák (utiekol z transportu do koncentračného tábora)
  - pani lekárnikova
  - prostitútka Marika (Mondoková)
  
- **Fanka a Ondrej:** nestihla sa načas vrátiť z rande, chcela byť s Ondrejom čo najdlhšie, Ondrej si to vyčíta
- **Zverolekár Šustek:** zmeškal vlak po návšteve švagra
- **Babica/pôrodná asistentka Babjaková:** tvrdí, že bola pri pôrode, v skutočnosti vykonala potrat
- **Učiteľ Tomko:** tuší, že sú väzňami, a že im hrozí smrť, dbá na to, aby sa v tejto krajnej situácii správali dôstojne, tak ako sa patrí na ľudí
- **Prostitútka Marika:** jednoduchá, má dobre srdce, pani Lekárnikova ňou pohŕda, ale dozvie sa, že aj jej manžel bol jej zákazníkom
- **Holič Uhrík:** najzápornejšia postava, nezvládne situáciu, je hysterický, stane sa vrahom (zavraždí tuláka)
- **Starec Terezčák:** chytili ho po 7. hodine, bol na cintoríne za synom. Svoj život už odžil, situáciu berie odovzdané, je šťastný, keď sa od Nemcov dozvie, že syn nespolupracoval s fašistami, chce očistiť jeho meno. On refrénovito vyslovuje evanjelióvu vetu: „...kým kohút nezaspieva...“

- **Tulák:** utečenec z transportu do koncentračného tábora – vie, čo ich čaká. Zabije ho Uhrík
- **Pani Lekárnikova:** postava do počtu, najmenej prepracovaná, pyšná, malomestská panička
- východiskom drámy povojnového slov. autora J. Bukovčana je hraničná situácia v uzavretom priestore, z kt. je šanca uniknúť len za cenu života, preto sa tu za krátky čas môže prejaviť charakter
- zachytáva konflikt viny, zrady a snahu o záchranu vlastného života v krízovej situácii
- na jednej úrovni sa zrazu ocitá zbabelosť, obetavosť, chladnokrvnosť, súcitnosť, čestnosť či podlosť, nikto nemôže hodiť kameňom
- Uhrík (paralelná postava s Judášom, kt. tiež spáchal samovraždu po zrade Krista) sa cíti vinný, vyjde z pivnice a nemeckí vojaci ho zastrelia, akoby pri pokuse o útek

**DEJ:** po 19:00 sa nesmie vychádzať z domu → oni neposlúchli a zatkli ich. najskôr nevedia prečo sú tam, neskôr sa dozvedia že bol zabitý nemecký vojak, tulák povie že smrť 1 vojaka bude vyvážená 10 civilistami, potom vojde Fischl (11 postava), ktorý je obchodník s drevom a robí prostredníka medzi rukojemníkmi a Lucasom. Fischl im sľubuje pomoc a povie im že ak sa nenájde vinník tak budú všetci zabití, Fischl bol tiež zatknutý ale pomohol mu Teresčákov syn. Všetci mu začnú vysvetľovať. F. im dáva vodu a chlieb a oni si ho lámu. Tulák mal loveckú dýku (presne takou bol zabitý vojak). Šustek vyzve tuláka aby povedal prečo má dýku. Prichádza Fischl a povie že Lucas pustí babicu ak povie adresu domu a meno dieťaťa, ale ona išla vykonať potrat. Keďže sa zistilo že zabitý vojak bol opitý tak Lucas povedal že si majú spomedzi seba vybrať obeť a ostatných 9 budú prepustených. Uhrík a Šustek chcú vybrať podľa veku teda starca lebo je najstarší. Potom na základe spol. postavenia - prostitútky. Učiteľ sa na to pozerá s hrôzou (ľudia strácajú dôstojnosť pod takým veľkým tlakom). Ondro je znechutený a povie že nech je to on. Tulák mu v tom zabráni. Dôjde k roztržke medzi Tulákom a Uhríkom. Uhrík je vyprovokovaný tulákom a podreže ho. Starec – skúr než kohút 3× nezaspieva. Prichádza Fischl a oni povedali že si nechcú spomedzi seba vybrať. Uhrík povie že sa tulák zabil sám. Zistia že ušiel z transportu. Fischl ide sa Lucasom, prostitútky začne kričať že to Uhrík zabil Tuláka - Fischl to počul. Starec povie “Vieš čo urobil Judáš, keď zradil Ježiša? obesil sa“ Starec tým nabáda Uhríka aby zobral kľúč a vybehol von. Uhrík povie aby mu ho niekto podal ale nikto mu ho nepodá. Uhrík nakoniec berie kľúč a vybehne von. Neunesie ťarchu viny a N vojaci ho zastrelia.

## Ked' báčik z Chochoľova umrie

- **lit. žáner:** humoristicko-satirická poviedka
- **lit. druh:** epika
- **Idea:** Vrstva zemanov nie je schopná stáť na čele národa
- **Literárne obdobie:** realizmus v Slovenskej literatúre
- **Téma:** Úpadok zemanstva, ktoré je, podľa autora, odsúdené na zánik a v spoločnosti už odohralo svoju úlohu. Východisko a nádej vidí v buržoázií, ktorá ako jediná môže zachrániť danú situáciu.
- **Kompozícia:** 6 častí, čísluje arabskými číslami.
  - I. časť – Obrazy z trhu a krčmy v Podhradí.
  - II. a III. časť – Nocľah v Domaniciach, sen.
  - IV. časť – Ondrej Tráva u pána Domanického.
  - V. časť – Prehliadka dvora, stajne, sypárne.
  - VI. časť – Pri zemianskych hroboch. Na jarmoku v Zámostí.
- **Konflikt:** Ondrej Tráva – Aduš Domanický. Ondrej si na jarmoku kúpil jačmeň od Aduša, ale Aduš nemal žiadny jačmeň a premrhal aj Ondrejov závdavok.
- **Miesto a čas deja:** oravské dediny Kameňany, Chochoľovo, Domanice
- **Jazyk:** Autor použil jednoduchý jazyk s množstvom prirovnaní, využíva najmä protiklad (Aduš a Ondrej) a situačný humor.
- **Jazykové prostriedky:** epitetá (malý domec, krvavé mozole, skrehnutá duša...), prirovnania (rozloží sa tam sťa pahreba, premenlivé brehy ako aprílový čas, vadia sa ako mladé straky), personifikácia (každá žilka hrá a kričí), metafora (vietor sypal sypký sneh do tváre), zdobneniny (voziček, jabĺčka, ohník).

### Hlavné postavy:

- **Ondrej Tráva** - predstavuje rodiacu sa maloburžoáziu; gazda, ktorý sa dal na kupčenie, je pravým opakom Aduša; Ondrej nie je zaostalý, ide s dobou, nie je pasívny, je vynaliezavý, spravodlivý a trpezlivý
- **Aduš Domanický z Domaníc** - predstavuje slovenské hynúce a upadajúce zemanstvo, je to chudobný, pasívny, typ zbytočného človeka, majetok premrhá, nestará sa o rodinu; je sebavedomý, chválenkársky, chvastá sa majetkom, ktorý nemá; od každého si požičiava peniaze a sľubuje, že ich vráti, keď jeho bohatý báčik z Chochoľova umrie a on zdedí veľký majetok.

### Vedľajšie postavy:

- **Juráň a Katrena** - dobrí gazdovia, ktorí prichýlili Ondreja Trávu
- **Adam a Eva** - sluhovia Aduša Domanického

- **Báčik z Chochoľova - Adušov báčik** = strýko, bohatý dekan, ktorý sľúbil Adušovi, že mu po svojej smrti zanechá všetok svoj majetok; v poviedke je iba spomínaný
- **Eduš Mayer** - krčmár

### **DEJ:**

Pán Aduš Domanický z Domaníc(príznačné meno), zeman, dávno premrhal svoj majetok, ale dúfa, že si získa dedičstvo po báčikovi z Chochoľova. Navonok vystupuje pyšne, ako boháč, v skutočnosti sa jeho kaštieľ rozpadá, majetok mu hynie. Ostáva mu len chvastúnstvo, šudierstvo a honosenie sa tým, čo už nemá, a fráza: „Keď báčik z Chochoľova umrie...“ Jeho protipólom je Ondrej Tráva, nový typ dedinčana, dedinský kupec, ktorý zanechal gazdovstvo a začal sa venovať obchodu. Je predstaviteľ nastupujúcej buržoázie, so všetkými znakmi: dravosť, bezohľadnosť, špekulantstvo. Aduš mu ponúka na predaj jačmeň a zoberie si zaň zálohu. Keď sa Ondrej nevie dočkať jačmeňa, rozhodne sa Aduša vyhľadať. Po príchode na Adušovo „panstvo“ v Domaniciach zistí, že Aduš nič nemá, a preto žiada, aby mu vyrúbal staré jasene okolo cintorína. V Adušovi sa ozve svedomie, lebo pod tými jaseňmi sú pochovaní jeho predkovia, a tak po týždni radšej vráti Ondrejovi všetky peniaze, len aby nemusel zhanobiť hrob svojich rodičov.



## Slávy dcéra (predspev)

- lyricko-epická skladba; obsahuje 645 sonetov – ľúbostných vlasteneckých, náučných, ktoré sú spojené len naznačenou dejovou líniou
- kompozícia – Predspěv (je písaný časomierou – elegickým distichom) a 5 spevou (písané prízvučným trochejským metrom – formou sa vracia k antike)

### 1. spev Sába

### 2. spev Labe, Rén, Vltava

### 3. spev Dunaj

### 4. spev Léthé

### 5. spev Acheron

- prvé tri spevy – putovanie po slovanských krajinách (Byron- Childe Haroldova púť)
- posledné dva spevy – putovanie po slovanskom nebe a pekle (Božská komédia)

## Predspev

- sú v ňom vyložené základné motívy celej skladby; je to elégia nad zemou Lužických Srbov, ktorí boli ponemčení v minulom storočí, autor sa obáva podobného osudu u ostatných Slovanov, preto ich vyzýva k zjednoteniu, aktivite, svornosti – idea slovanskej vzájomnosti, slovanské národy sa majú zjednotiť pod vedením Ruska, autor odsudzuje násilie a hovorí, že Slovanov čaká slávna budúcnosť ak sa zjednotia
- je písaný časomernou prozódou (elegickým distichom) – na tvorbu rytmu sa zúčastňuje dĺžka slabiky; rytmus vzniká striedaním dlhých a krátkych slabík; dĺžka slabiky je merateľná časom (časomiera); časomerný verš je stopovo organizovaný
- trochej (- ∪), jamb (∪ -), spondej (- -), daktyl (- ∪ ∪); najznámejšie druhy časomier sú hexameter a pentameter, ich spojením vzniká elegický distichon

## Spevy

- jednotlivé spevy obsahujú vlastenecké a ľúbostné znelky; vo vlasteneckých vyslovuje názory na otázky a problémy vlasti, protestuje proti pokorovaniu a tupeniu vlasti, žiada spravodlivosť a právo na slobodný život, vyzýva k ľudskosti, národnej znášateľnosti, Slovanov vyzýva k svornosti, k pracovitosti, k národnej hrdosti a verí v ich veľkú budúcnosť; ľúbostné znelky obsahujú ľúbostné motívy lásky k Míne, príznačné je sojienie ľúbostného citu a vlasteneckého citu – autor svoje srdce na začiatku rozdeľuje medzi Mínu a vlasť

## DEJ:

V 1. speve básnik spomína na krásne čary lásky v Jene a lúči sa s Mínou, v 2. a 3. speve putuje po slovanských krajinách vyznačených riekami a opisuje svoje dojmy z polabských,

pobaltských a našich krajín, vkladajúc medzi ne rozmanité historické reflexie, vo 4. speve sa prechádza s Mínou, medzitým údajne mŕtvou, po slovanskom nebi, aby oslávil všetkých vynikajúcich slovanských dejateľov, v 5. speve sa dostáva do pekla a zatracuje všetkých nežičlivcov Slovanov a odroditeľov

### **DEJOVÁ OSNOVA:**

Bohyňa Sláva, predstavujúca slovanstvo, sa sťažuje v rade bohov, aké krivdy museli Slovania v minulosti pretrpieť. Bohovia rozhodnú, aby Mílek, syn bohyně Lady, stvoril scéru Slávy ako ideálny symbol slovanskej budúcnosti, ktorá by Slovanom odčinila predchádzajúce utrpenie a postavila ich medzi popredné národy sveta. V obraze Míny Kollár vytvoril ideál slovanskej devy, ktorá ho sprevádza na ceste po slovanských krajoch paromamácia – hromadenie takých pomenovaní vo verši, ktoré majú rovnaký slovný základ

## Ďapákovci

- **Literárny druh (forma):** epika
- **Literárny útvar (žáner):** novela z dedinského prostredia
- **Idea:** Pridržiame sa odvekého spôsobu života predkov v nových spoločenských pomeroch. Snaha o kultúrnejší život na dedine
- **Téma:** Medziľudské vzťahy v rodine na dedine.  
Zaostalosť dedinských ľudí, ktorých nezaujímajú novoty a žijú z toho, čo im zanechali predkovia
- V tejto novele prináša iný pohľad na patriarchálny, konzervatívny život slovenskej dediny než ostatní autori, odvážne opisuje jeho zaostalosť a zápečníctvo. Predstavuje **vyvrcholenie kritického realizmu**, zaujíma ju najmä človek, jeho vnútro, hlbiny jeho duše-psychiku postáv a ich citové vzťahy.

### Hlavné postavy:

- **Il'ou** – kráľovná, najstaršia v rodine, žena Paľa Ďapáka. Bola vzdelaná, čistotná, vyvyšovala sa nad ostatnými v dome, rada rozkazovala, preto dostala prezývku kráľovná. Chcela zmeniť zaostalý život Ďapákovcov. Bola babica v mestskej službe.
- **Anča** – zmijska, stará dievka. Mala 30 rokov. Postihnutá lámkou-krívala, no vo vnútri bola citlivá a jemná, ale jej nešťastie ju robilo krutou a bezcitnou. Túžila po láske a rodine, ale ostalo jej iba vyšívanie čepcov pre nevesty. Vždy bola v konflikte s Il'ou.
- **Paľo Ďapák** – flegmatik, lenivý, pokojný človek. Rád žartoval, nemal rád novoty a nechcelo sa mu ani myslieť, najstarší Ďapák

### Vedľajšie postavy:

- Jano Fúzakovie – mal byť Ančin muž
- Mara – Janova žena
- Mišo – najmladší Ďapák
- Kata – Mišova láska, slúžka u židov
- Čakaj – ďalší súrodenec Ďapákovcov
- Zuza – manželka Čakaja
- Rehtor a rehtorka – neskorší zamestnávateľia Ili

**Dej:** Konflikt medzi Il'ou - kráľovnou, ktorá sa snaží zmeniť zaostalý život Ďapákovcov (oni žijú 16 v jednom dome – v jednej izbe, sú nezhovorčiví, leniví, nič ich nezaujíma, nevnímajú ani okolie, držia sa tradície svojich dedov) a ostatnými príslušníkmi, vrátane jej muža Paľa. Po dlhom vydieraní a prehováraní a po mnohých nedorozumeniach sa presťahujú do nového domu. Zobrazil tu vnútornú životnú tragédiu Anči – zmijske, ktorá túži po rodine, deťoch, láske.

Vnútri je citlivá a nežná, ale jej osobné nešťastie ju robí navonok zlou, mrzutou, zostáva jej len túžba a bolesť z radostí iných a nešťastie z vlastného údely.

Dej novely sa odohráva v dedinskom prostredí. Celá rodina Ťapákovcov žije pohromade v nezdravom prostredí, sú zaostalí, so všetkým spokojní, lipnú na starých zvykoch otcov a dedo. Žijú tu 4 bratia Ťapákovci s manželkami a deťmi, najmladší, ešte slobodný brat a ich sestra mrzáčka Anča.

V popredí novely stoja dve ženské postavy – Iľa, manželka najstaršieho brata, Paľa, a jej švagriná Anča. Obidve sú silné osobnosti, v rodine ich prezývajú Iľa-kráľovná a Anča-zmija.

Iľa je vzdelanejšia než ostatné švagriné, je v dedine babicou a túži po modernejšom, kultúrnejšom spôsobe života. Chce zmeniť Ťapákovcov a ich staré zvyky, vyčíta im, že žijú v neporiadku, nezdravo, deti majú choré, tlačia sa 16 pokope. Ťapákovci si však z nej robia iba posmech, nepáči sa im ani to, že Iľa ich stále iba kritizuje a že všetko by chcela zmeniť. Najnespokojnejšia je Anča-zmija. Stále provokuje ostatných a snaží sa vyvolať konflikty a hádky medzi Iľou a Ťapákovcami.

Anča je jednou z najtragickejších postáv Boženy Slančíkovej-Timravy. Po chorobe, ktorú prekonala ešte ako dieťa, zostala mrzáčkou. Nemôže chodiť, iba sa vláči po dome na dlaniach a kolenách. Kvôli svojmu osudu sa hnevá na celý svet, osobné nešťastie ju robí zlou, zádrapčivou a drsnou. Je plná bolesti a žiaľu, prežíva vrúcne city a hlbokú lásku k bratrancovi Janovi, na to však nemôže ani pomyslieť, aby aj ju mal voľakto rád. (Stelesnením ľudského utrpenia a poníženia je scéna, keď beznohá Anča poskakuje v noci na kolenách a dlaniach a oneskorení chodci – práve Jano a jeho otec – ju považujú za psa.)

Iľa, keď vidí, že Ťapákovcov nezmení, žiada muža Paľa, aby si aspoň oni postavili nový dom a odsťahovali sa z preplnenej rodičovskej chalupy Ťapákovcov. Vyhráza sa mu, že ho opustí a napokon to aj urobí – prijme miesto slúžky u rehtorky. Nakoniec sa Paľo predsa rozhodne postaviť si v dedine nový dom. "A teraz je Iľa už úplne šťastná – no Ťapákovci spojní sú tiež. Dusia sa v jednej izbe 14, ako ich predkovia žili". Sú radi, že im už Iľa nepanuje a nenúti ich zmeniť staré zvyky, iba kalika Anča sa trápi plná beznádejnosti a trpko ľuťuje, že sa vôbec narodila.

## Drak sa vracia

- **Útvar:** novela
- **Téma:** návrat obávaného človeka do dediny.
- **Idea:** predsudky ľudí, ktoré často odsúdia človeka skôr, než ho stihnú spoznať. Je tu dôkaz o tom, že ľudia sa často mýlia a že obraz, ktorý si o človeku utvoríme z dojmov, ktoré v nás budí, nemusí byť vždy pravdivý.
- **Obdobie:** naturizmus
- **Kompozícia** – skladá sa z 12 kapitol označených číslami a epilógu
- **dielo je uvedené mottom:** „Hľadanie stratenej cti, lásky a dôvery ľudí tvorí vhodnú lásku pre hrdinský rozprávku.“ John Conrad, Lord Jim

### Postavy:

- Drak (Martin Lepiš Madlušovie – Čierny Macek)
- Eva Hajnáková
- Šimon Jarjabek (Evin manžel)
- dedinčania

### DEJ:

Eva čaká na svojho manžela Šimona, ktorý si ju zobral, keď ostala slobodná so synom od Draka, spomína si na to, ako Draka ľúbila, ako ho dedinčania nemali radi, ako ušiel a nerozlúčil sa. Šimon prichádza z krčmy domov a oznamuje Eve novinu: „Drak sa vracia.“ Richtár potrebuje chlapov, ktorí by zohnali dobytok z hôr zo Západných Tatier, kde vypukol lesný požiar. Drak sa vrátil preto, lebo si chcel získať dôveru dediny a prihlási sa, že pomôže doviest' dobytok.

Chlapi z dediny mu nedôverujú a pošlú s ním Šimona, aby ho strážil. Šimon sa postupne presvedčí, že Drak je iný ako si o ňom dedina myslí, no predsa mu neverí a myslí si, že chce dobytok predať Poliakom. Šimon zbehnú do dediny a podpáli Drakovi chalupu. Drak dovedie dobytok do dediny, Šimon sa cíti zahanbene, prizná sa Drakovi a Drak mu odpúšťa. Spolu s Drakom prichádza do dediny aj mladá žena Zoška.

V epilógu stará mama Eva rozpráva vnúčikovi celý príbeh a prizná sa mu, že keď videla po boku Draka inú ženu, pochopila, že Drak ju nechcel, a že mala čakať nie na Draka, ale na svojho chápavého muža Šimona. Eva a Šimon žili šťastne až kým nepomreli.

**Drak** – typická naturistická postava; starý hrnčiar Madluš ho našiel na ceste, vychoval ho, vyučil ho a stal sa z neho šikovný hrnčiar; Madluš s ním nechodil do dediny, ľudia sa o ňom dozvedeli až keď bo, väčší; Madluš zomrie za nevyjasnených okolností a dedina začne

obviňovať Draka; nenávidia ho, správajú sa nepriateľsky, všetko zlé, čo sa stane pripisujú Drakovi; dedinčania ho aj zbijú a vtedy stretáva Evu, ktorá za ním chodí do jeho chalupy, ošetruje ho, zaľúbi sa do neho, no jedného dňa ho už v chalupe nenájde, odchádza bez rozlúčky; Eva na neho nemôže zabudnúť – akoby jej počaroval; po istej dobe sa jej narodí syn a o rok sa vydá za Šimona

- Drak je uzavretý samotár, silná individualita, hrdý, výnimočný, odvážny, priamy a preto aj osamelý; je to postava plná tajomnosti, stále sa hovorí o ňom; je to kontrastná postava (navonok drsný, vo vnútri citlivý človek, ktorý sa snaží pomáhať iným); je symbol Prometevskej snahy pomáhať a slúžiť iným, túži sa vrátiť do dediny a opäť získať česť, lásku a dôveru dediny

**Eva** – typická expresionistická postava – mlčanlivá, nevie vypovedať o tom, čo ju ťaží; hoci je vydatá, stále čaká na Draka, akoby jej počaroval; je bezmocná voči vplyvu Draka, hoci jej nič nesľuboval; keď Draka uvidí s inou ženou, prežije sklamanie a prvý krát vidí svoj vzťah k Drakovi pravdivo; zahanbí sa a rozplače sa na Šimonovom ramene a počarovanie prestáva pôsobiť

**Šimon Jarjabek** – vzal si Evu, aj keď ju dedina vyhlásila za prespanku; ťažko nesie jej chladnosť, miluje ju, ale nevie jej to povedať, obáva sa, že ho Eva opustí; neteší ho, že si ho dedina vybrala za pomstiteľa, nemal Draka prečo nenávidieť, mal niekoľkokrát príležitosť Draka v hore zabiť, no neurobí to, lebo zistí, že Drak je citlivý a dobrý človek

- **prostredie** - dedina, hory (Horný Liptov), čas nie je určený
- **konflikty**: Drak – dedina; Drak - Šimon
- **kompozičný postup** – od tajomnosti k vyjasneniu
- príroda je priamy účastník deja, keď sa má niečo stať vždy v súvislosti s Drakom; autor vsúva lyrické pasáže
- využíva zložitý kompozičný postup – príchod Draka vidíme očami Evy, dediny a Šimona
- osoba rozprávača sa mení – najprv je rozprávač v 1. osobe sg., neskôr pribral čitateľa alebo postavu a je v 1. osobe pl.
- využíva všetky básnické prostriedky, častá je zvukomalba; veta je krátka, rytmická, jazyk ľudový
- **hlavné myšlienky** – oslava základných hodnôt života, lásky, cti, svedomitosti spravodlivosti v duchu etiky ľudovej rozprávky; autor poukazuje na to, aké ťažké je získať späť stratenú česť, dôveru a lásku ľudí

## O dvoch bratoch

- dvoch bratoch, z ktorých prvý druhého vôbec nepoznal
- **Literárny žáner, útvar:** Psychologická novela so sociálnym záberom
- **Dejisko:** Kysucká dedina
- **Literárne obdobie:** Socialistický realizmus (3.vlna)
- **Téma:** Autor v diele hovorí o dvoch bratoch, ktorí majú nehody kvôli majetku.
- **Idea:** Šťastie má človek ukryté v srdci.
- **Kompozícia:** Osem kapitol bez názvu a číslovania.
- **Rozprávač:** Vševediaci

### Hlavné postavy:

- **starý Haviarovci a ich synovia Vendel Haviar, jeho žena Tereza, syn a dcéra Bertinka a Jozef Haviar, jeho žena Hana, ich dve deti Jurko a Elenka**

### Dej:

Kysucká dedina je tak chudobná, že všetci schopní práce musia pracovať od Mateja u cudzích gazdov. Vendel zostal na otcovskom majetku a brat Jozef odišiel do mesta za prácou. Obaja mali ešte sestry, ktoré sa vydali. Časť podielu z otcovho majetku, vo vlastníctve sestier, bola už vyplatená a časť sa vyplatí ešte len mala. Starý Haviar sa nechce za žiadnu cenu vzdať hlavného slova na gazdovstve a táto skutočnosť privádza Vendela a jeho ženu Terezu do zúfalstva.

Spolu majú vrúcny vzťah ku gazdovstvu a za žiadnu cenu by sa ho nevzdali. Dokonca aj keď je Tereza tehotná, hľadajú prácu u gazdov, no nikto ich nechce vziať do služby, a tak zostávajú doma a chystajú sa na poľné práce.

Raz, keď otec orie, obecný poštár prinesie dva listy. V jednom z nich bola zvýšená poisťka za dom, na ktorú sa dal nahovoriť a v druhom liste mu jeho syn Jozef oznamuje, že príde na dedinu aj s celou rodinou, pretože stratil prácu v meste a pre ich deti bolo najlepšie riešenie otcovský majetok.

Keď Jozef prichádza, syn Jurko sa zvedavo obzerá po krajine a Elenka sa vezie v kočíku. Najneistejšia je ale jeho žena Hana, ktorá svojich nových príbuzných nepozná. Bola dcérou robotníka v tehelni a na dedine nikdy nežila a pre ňu bolo najťažšie zvyknúť si na zatuchnuté, špinavé prostredie a ľudí. Starí Haviarovi sa tešia deťom a vnúčatám, prišlo sa pozrieť aj veľa dedinčanov. Vtedy príde reč o nezamestnanosti a živote v meste.

Bertinka, dcéra Vendela, raz príde úplne vymrznutá, prechladne a má vysokú teplotu. Vendela to ale nezaujíma, pretože prichádza z mesta opitý. Prepil sto korún, ktoré mu požičal ráno

jeho brat, hoci mal len tri stovky. Ráno musí preto Vendel dospávať a starý Haviar a Jozef musia zaorávať zemiaky, no zúfalá Tereza nemôže zobudiť muža, hoci nerada vidí, ako sa švagor púšťa do poľnej roboty.

Jozef chce byť užitočný a má radosť z práce, no tento pocit ho prejde pri roztržke s bratom, ktorý mu vyčíta, že keď on behal po svete, bolo na gazdovstve najviac roboty, ktorú si odpracoval on so ženou. Vendel sa bojí, aby otec nedal Jozefovi časť majetku. Brat sa vyjadrí v tom zmysle, že majetok svojho otca nechce.

Bertinka sa cíti čoraz horšie, známi odporúčajú piť napríklad konský moc s vajcom, alebo spáliť hlavu čiernej mačky. Vendel neľutoval minúť peniaze na alkohol, ale peniaze na doktora pre dcéru považoval za luxus. Nakoniec sa vydajú k lekárovi, ženy poradia zelinkárku a Vendel sa štvára s chorým dieťaťom pod Makytu. Bertinka pre neuvážené rozhodnutie zomiera. Kontrastne pôsobí pohreb Bertinky a narodenie ich syna v ten istý deň.

Tereza chce hneď na druhý deň od pôrodu pracovať, no svokra jej to nedovolí. Tereza nerada vidí, že ju Hana nahrádza a dokonca sa jej aj vysmeje za panské jedlá, ktoré vyvára. V čase, keď mali ľudia nasadené, je viac možností na besiedky so susedmi, kde Jozef vyjadruje pokrokovejšie názory. Chlapom napríklad prekáža, že v Rusku vyvlastnili pôdu jednoduchým ľudom. Jozef to však chváli a vidí v tom možnosť oslobodiť dedinského človeka, aby mal čas aj na iné veci, nielen na robotu. Jozefovi známi Mackovci poslali list, v ktorom mu ponúkajú prácu, Hana aj s mužom sú šťastní, tešia sa, že opustia dedinské prostredie.

Jedného dna si Jozef spomenul na modlitebnú knižku, ktorú mu matka dala na front. Na vojne sa síce prestal modliť, nechodil do kostola a nevedel si spomenúť, kam knižku odložil. Nakoniec ide na povalu dúfajúc, že ju nájde. No nachádza tam Vendela ako podpaľuje dom a konečne pochopil, prečo vynášali truhlu a presúšali plátno. Poistka na dom bola na Vendelovo meno, no Jozef podpáliť dom nedovolí a začína hasiť oheň. Vendel sa zľakol z možného udania z bratovej strany a napadá ho so sekerou. V strašnom okamihu Jozef skríkne drziac bratovu ruku so sekerou a tá sa samovoľne otvorila. Jozef šiel potom rýchlo po Hanu a aj s deťmi okamžite odchádzajú, pochopiac, že prvý brat toho druhého vôbec nepoznal.



## Kolíška

- **novela, 1956**
- novela je zrkadlom pocitov, myšlienok, výčitiek svedomia, spomienok postáv
- strieda prítomnosť a minulosť
- autor sa vyhýba čierno-bielemu videniu sveta, čl. vníma ako rozporuplnú bytosť
- príbeh rámcuje (objavuje sa na začiatku aj na konci) Zita Furková – zaslobodna, potom Černeková, kt. počúva v rádiu proces s Majerským, proti kt. svedčí jej manžel Mišo Černek a popri tom začne na Majerského spomínať
- jadrom príbehu sa stáva epizóda z SNP, keď do Zitinho domu neplánovane príde partizán Majerký, Zita ho ukrýva
- Majerského prilákal zvuk kolísky, v kt. Zita kolíše svoje dieťa, zvyk kolísky prilákal aj Nemcov, kt. vtrhnú do jej domu, nútia ju kolísať choré dieťa, Majerský to neznesie a uteká cez okno, neskôr ho Nemci chytia
- v závere sa Zita opäť nachádza v kuchyni a z rádia sa dozvedá, že Majerského odsúdili na 12 r. väzenia
- Černek nepravdivo svedčil, bál sa o rodinu, ľutuje to, na súde vraj potom povedal pravdu, ale Zita nevie, či mu má veriť
- kolíška má symbolický význam:
  - = **predznamenáva aj smrteľné nebezpečenstvo**
  - = **kolísanie charakterov postáv**

**1945:** Zita bola doma sama s dieťaťom. Mišo Černek bol veliteľom partizánskej skupiny, nemal o ňom správy. Dedinu obsadili Nemci. V tú noc bola dlho hore, mala choré dieťa. Do kuchyne zrazu vošiel Majerský. Zita prosila ho, aby odišiel, ale napriek tomu ukryla ho v izbe pod perinami.

Majerský sa pridal k partizánom z vypočítavosti. Bol členom skupiny, ktorej veliteľom bol Mišo Černek. Majerský ochorel a opustil skupinu. V noci vošiel do domu, nevedel, že tam býva Zita, ani to, že je manželkou Miša Črneka.

Zita zatiaľ začal Majerskému pripraviť jedlo, pričom si tiež spomenula na minulosť. Ona a jej matka pracovali na veľkostatku, kde bol šafárom Majerský. Varili robotníkom. Zita stýkala s Majerským, chcela ju vziať. Keď sa matka dozvedela, že má manželku a deti, zakázala dcére stretávať s ním. Zita čakala dieťa, on, aby jej zbavil, dal ju Janovi Ragalovi. Majerský dal Zitu a jej matku na súd a vyhnal ich z veľkostatku. Zita prišla o dieťa. Stretla s Janom Ragalom a vydala sa za neho. Nežili dobre, po svadbe Jano odišiel, zomrel pri prestrelke s políciou. Zita druhýkrát vydala za Miša Črneka.

Nemci sa vhrnuli do Zitinej chalupy a usadali sa okolo stola. Veliteľ a jeho vojaci si robili posmech zo Zity. Zita, keď už nevydržala to, zobrala syna do náručia a ubehla do izby, volajúc Majerského na pomoc. Majerský nebol v izbe, ušiel cez okno. Nemci vybehli von, o chvíľu doniesli do kuchyne troch ranených a dvoch mŕtvych Nemcov. Potom priviedli i Majerského, ktorý sa vzdal, Zita myslela, že zabijú ju a jej syna, ale napokon odišli.

**1952:** Majerského odsúdili na dvanásť rokov väzenia a na konfiškáciu majetku. Mišo Černek svedčil proti Majerskému.

## Ako chutí moc

- **román, 1966**
- **politický pamflet** = aktuálny útočný spis al. článok satirického al. polemického rázu, hanopis
- **Téma:** autor sa zameril na to, ako dokáže dlhodobá a nekontrolovateľne uplatňovaná moc pokriviť charakter aj pôvodne čestného a statočného čl.
- dielo je ostrým pamfletom na prakticky komunistických činiteľov
- **Idea:** „*Moc nie je ani dobrá ani zlá. Moc sa môže stať dobrom i zlom, záleží na tom, kto ju používa.*“
- **Názov:** Ako chutí moc = moc opája a mení charakter a moc sa v diele kritizuje
- **Miesto a čas deja:** Československo po SNP = 50. roky (dej sa vtedy odohráva)
- **Kompozícia:** dielo zachytáva 3 dni pohrebu štátnika, kt. meno nepoznáme, nepoznáme ani názov štátu
- **rozprávač** – hlavná postava **Frank** (fotograf), kt. sa počas pohrebu vracia v spomienkach do minulosti (retrospektívny slohový postup)
- prelínajú sa tu časové línie:
  - **prítomnosť** – 3 dni pohrebu
  - **minulosť** – spomienky Franka na spoločnú mladosť s priateľom, neskôr štátnikom, spomienky na to, ak priateľ preberá Frankovi Margitu, oženie sa s ňou, majú syna, ale rozvádza sa kvôli sekretárke, postupne sa odsudzujú, priateľ má paranoju, mení sa jeho osobnosť (má strach z bývalých priateľov, konkurencie aj Franka, kt. o ňom veľa vie)
- ide o **repotrážno-groteskné rozprávanie**

Román sa skladá 18 kapitol, dej je rámcovaný pohrebom nemenovaného politika.

Rozprávačom príbehu je fotograf Frank, ktorý je dvorným fotografom nemenovaného politika. Pozná ho už veľa rokov, poznal ho ako partizánskeho veliteľa, ktorého si každý vážil, neskôr sleduje jeho politickú kariéru. Po politikovej smrti má nafotiť jeho oficiálny štátny pohreb. Počas pohrebu spomína na to, ako sa politik postupne menil na bezohľadného, nemorálneho a zbabelého človeka, ktorý robil všetko pre to, aby si udržal moc.



## Kufor na sny

- patrí ku generácii mladých autorov, kt. vstupovala do lit. 60. r. 20. stor.
- patril do skupiny priateľov, spisovateľov, kde okrem Duška patrili aj Dušan Mitana a Pavel Vilikovský
- D. Dušek je predstaviteľom **modernej slovenskej prózy 20. stor.** = je ovplyvnený magickým realizmom (postavy v realite zažívajú nadprirodzené javy)
  - = hl. predstaviteľ – *Gabriel García Márquez*, dielo *Sto rokov Samoty*
- postmoderna (80. r. 20. stor.) – neexistuje 1 pravda, na pravde sa dohodne; v umení sa odtabuizujú témy
  - = hl. predstaviteľ *Umberto Eco*, dielo *Meno Ruže*  
*Vladimír Nabokov*, dielo *Lolita*
- okrem lit. bol aj redaktorom a dramatikom
- je majstrom poviedky a prozaickej miniatúry
- jeho hrdinovia sú obyčajní, nenápadní, nedôležití ľudia, kt. sa nikam netlačia, nič veľké pre seba nechcú, ale napriek svojej jednoduchosti sú veľmi citliví
- téma: ľudská komunikácia, detstvo, staroba, osamelosť, partnerská láska

### Tvorba:

- svoju pozornosť prenášal od čl. verejného na čl. súkromného
- jeho postavy, aj keď sú obyčajné, sú jedinečné
- chce rozprávať o živote, skúsenostiach, rôznorodosti vzťahov, láske krásy, bolesti a smrti
- čitateľovi nepodáva silný dram. príbeh ani veľký konflikt, nevyhľadáva dych vyrážajúce dejové zvraty či šokujúce motívy
- venuje sa detailu jednoduchého čl. s jeho obyč. životom a smrťou ako súčasťou; aj takto vie vytvoriť silný príbeh
- ponúka všedný obraz všedného čl.
- zbierky:
  - Strecha domu
  - Kufor na sny
  - Teplomer
  - Pešo do neba
- často prekvapuje nečakaným uhlom pohľadu, kt. často prechádza do fantázie, sna, neskutočna
- využ. **senzualizmus** (=filozofický smer, ktorý uznáva pocity za zdroj poznania skutočnosti a všetko poznanie odvodzuje zo zmyslového vnímania), **komickosť a sebaironiu**
- experimentuje s formou poviedky

## Kufor na sny:

- **Literárny druh:** epika
- Literárny žáner: zbierka poviedok (33)
- Literárna forma: próza
- hrdinovia: drobní ľudia, nenápadní, nedôležití, ktorí sa nikam netlačia a nič veľké pre seba nechcú, pasujú sa so životom, sú nesmierne citliví a hlboko prežívajú svoje pocity
- témy: ľudská komunikácia, detstvo, staroba, partnerská láska
- región: Záhorie, Piešťany, Šaštín...
- senzualizmus: bohatý svet farieb, chutí, vôní, tieňov, svetla, tmy
- V zbierke Kufor na sny nachádzame poviedky všetkého druhu (**Rýchlik; Pes; Opis dňa; Zlodeji...**) na rôzne situácie v živote.
- Spojenie slov „kufor“ a „sen“ môže taktiež evokovať nostalgiu za niečím, čo sa už stalo, minulosťou, autor píše preto, lebo mu je smutno za detstvom a obdobím mladosti, za priateľmi, za rodinným životom, ale aj jeho láskami.
- Poviedky sú krátke, nenadväzujú na seba, prirodzené a na prvý pohľad jednoduché
- spája ich subjekt autora, jeho originálny náhľad na bežné situácie, fantáziu a humor
- istým spoloč. znakom je schopnosť autora nachádzať zázračnosť, niečo výnimočné v každodenných situáciách

## Pes:

- hl. postava – sused rozprávača a jeho pes Ukulele
- rozprávač hovorí v 1. os. sg. (ja rozprávanie)
- kompozícia poviedky:
  - úvod:** opis suseda a jeho psa, že je blázon, pes je poslušný a prítulný
  - mini zápleтка:** snaha vyhnúť sa susedovi a jeho psovi; motív zahnanie al. vyhnanie – náznak refrénu (opakujúci sa jav); motív zahnanie/vyhnanie je aj u kuchárky; absurdné časti = pes sa učí čítať, písať, počítať veľkú násobilku (malú už vie)
  - vyvrcholenie:** vyhýbajú sa jeden druhému, vyvrcholenie nastáva, keď sa stretnú; rozprávač sa tvári, že sa akože nič nedeje
  - záver:** pes ho oňuchá, rozprávač je nakoniec blázon pre nich
- autor dosahuje humorný nádych poviedky tým, že suseda s jeho psom považuje za blázna, ale aj oni jeho a chce sa im za každú cenu vyhnúť, ale aj oni jemu

## Dobrodružstvo pri obžinkoch

### (Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch)

- Ján Palárik (1822-1870) patrí do **obdobia medzi romantizmom a realizmom** (sú to aj matičné roky, lebo v tom čase existovala Matica slovenská(1863-1875))
- **Žáner:** veselohra
- **Vonkajšia kompozícia:** 3 dejstvá
- **Vnútoraná kompozícia:**
  - expozičia:** zoznámenie sa s postavami a vzťahmi medzi nimi
  - kolízia:** oznámenie príchodu budúceho mladoženicha a zámena postáv grófky a jej spoločnice
  - kríza:** Rohon vyznáva lásku nepravej grófke, barón žiada o ruku nepravé dievča z ľudu
  - rozuzlenie:** vysvetlenie situácie, účasť na dožinkovej slávnosti
- Cieľom autora bolo poukázať na toleranciu a zmierenie medzi Maďarmi a Slovákmi a medzi spoločenskými vrstvami(šľachta, inteligencia, ľud). Autor žil v období silnej maďarizácie v Uhorsku, a preto oslavuje vlastenectvo, úctu k jazyku.

#### Postavy:

- **Miluša Oriěšková** – dcéra učiteľa, vlastenca, hrdo sa hlási k slovenskému národu, ale pozná aj cudzie jazyky. Je vzdelaná, bystrá, sebavedomá, neponižuje sa pred šľachtou, hrá na klavíri. Je spoločníčkou grófky.
- **Grófka Elisa Hrabovská** – sirota, od detstva je zasnúbená s barónom Ľudovítom Kostrovickým. Je krásna, milá, láskavá k služobníctvu i k ľudu. Pod vplyvom Miluše hovorí po slovensky a hlási sa k slovenskému pôvodu( v skutočnosti v tom období boli šľachta aj mešťania odnárrodnení, hlásili sa k Maďarom)
- **Barón Ľudovít Kostrovický** - snúbenec Elisy, študoval v Budapešti, hlási sa k maďarskému národu, hoci má slovenský pôvod. Inak je priateľský, v citoch úprimný, dáva prednosť láske pred majetkom
- **Zememerač Rohon** – priateľ Ľudovíta, pôvodom Slovák, ale počas štúdií sa pomadžarčil. Pod vplyvom Miluše sa vracia k slovenským koreňom
- **Capková** – komorná grófky, namyslená, nesympatická slúžka, drží si odstup od ostatného služobníctva i od ľudu

## Dej:

Do kaštieľa grófky prichádza otec Miluše so žiadosťou o príspevok na opravu školy. Grófka sľúbi pomoc. Elisa sa dozvie, že ju má navštíviť jej snúbenec. Obe mladé ženy Elisa i Miluša sa dohodnú na skúške ženícha. Miluša sa bude vydávať za grófku a grófka sa bude vydávať za Milušu.

Prichádzajú barón Ľudovít s priateľom Rohonom. Ešte pred príchodom urobia to isté, čo ženy, zamenia si úlohy. Nepravá grófka ich víta po slovensky, ale oni hovoria maďarsky. Od grófa si vyslúži prezývku panslávka (je to dobové označenie pre národne uvedomelého Slováka).

Nepravá grófka sa páči Rohonovi a vyznáva jej lásku. Miluša sa mu prizná, že ona nie je grófka a zároveň sa aj Rohon prizná k zámene s barómom. Pravá grófka neodhalí ešte svoju identitu. Na dožinkovej slávnosti (to je ľudová slávnosť po pozbieraní úrody) sa objaví v kroji ako predstaviteľka ľudu.

Barón je ochotný sa s ňou oženiť aj napriek tomu, že má nízky pôvod. Nakoniec sa všetko vyjasní, každý si nájde toho správneho manžela.



## Soirée

- Soirée [soaré/suaré] z fr. *večer, spoločenský večierok*
- dielo je intelektuálne autorské divadlo, v ktorom Lasica a Satinský vystupujú sami za seba
- malo premiéru vo februári 1968 na pódium Divadla na korze v Bratislave.
- Hra má **podobu dramatického dialógu** – nie je to klasická divadelná hra (preto ten názov). Nedelí sa na dejstvá a výstupy. Samotní autori ju nazývajú pomerne úspešne zorganizované stretnutie s obecnstvom. Je to predstavenie s kabaretným programom, ktorý uvádza moderátorka Zora Kolínska (speváčka a herečka). Kompozícia je veľmi pestrá, hra obsahuje okrem **replík aj humorné scény, básne, piesne, autorské alebo scénické poznámky, poetický text Tomáša Janovica, dlhší prozaický text**, ktorý dopĺňa text hry.
- Autori (podobne ako v iných svojich dielach) využívajú postupy:
  - o Absurdnej drámy
    - dialogickosť,
    - paradox,
    - nečakaná pointa.
  - o Postmoderného divadla
    - intertextovosť,
    - paródia na iné (cudzie) texty,
    - **dekompozícia** (rozbitie tradičného členenia drámy) – autori nerešpektujú čistotu literárneho druhu, dielo má netradičnú kompozíciu.
- Originálnym a vtipným spôsobom upozorňujú na negatívne javy vtedajšej spoločnosti, napr. nemožnosť slobodne vycestovať, nevzdelanosť, neznalosť cudzích jazykov, mašinériu moci, občiansku obmedzenosť, nemohúcnosť, pasivitu ap. Využívajú napr.:
  - **intelektuálny humor** (upozorňujú na nevzdelanosť a nedostatočné skúsenosti s cudzími reáliami)
    - o Lasica hovorí o raňajkách – priniesli mu beaujolais. Satinský nemá rád božolé, pretože sú masné.
    - o (Beaujolais – mladé, ľahké červené víno vyrábané vo vymedzenej oblasti Burgundska).
  - **Iróniu na výučbu cudzích jazykov**
    - o S: ... Dúfam, že neovládte nijaký cudzí jazyk.
    - o L: Čo som sprostý? Keď chcem, tvárim sa ako Francúz, keď chcem tvárim sa ako Američanka.
  - **Hyperbolizáciu** – Lasicov otec bol humanista a matka tiež nebola celkom normálna.
  - **Politickú satiru na pomery vo vtedajšom režime** (Lasicov otec sa musel celý život pretvarovať)
- **Kompozícia:** Hra („stretnutie s obecnstvom“) sa nedelí na dejstvá a výstupy. Má netradičnú kompozíciu, nemá charakter klasickej divadelnej hry. V knižnej podobe (vo vydaní diela, ktoré je analyzované) je rozdelená na tri časti: **I. časť večera, II. časť večera** a časť **Hamlet**, ktorá sa inscenuje aj samostatne.

- časti CD verzie: Pretváarka, Životopisy, Piková dáma, Hamlet.

## Obsah

Dielo sa odohráva na divadelnej scéne. Najprv príde na javisko Zora Kolínská a pozdraví divákov a taktiež predstaví quarteto. Quarteto začalo hrať, no v zapätí prestalo. Nastala indispozícia Júliusa Satinského, ktorému sa začalo čkať. Zora Kolínská sa ospravedlní. Začnú hrať od znova, no nejde to. Milan Lasica sa ozve, že takto nemôže hrať. Podíde k panej a začne jej hrať do uška „prší, prší“, no dal tam iný text. Satinský sa ospravedlní za svoje čkanie. Tak začína medzi nimi dvoma dialóg.

Dialóg začal tým že si musia dávať pred publikom pozor ako sa tvária. Lasica povie, že podľa tváre dokáže zistiť aj meno človeka. Vyskúšajú to na jednej panej, no nepodarilo sa im to. Tak sa začali baviť o tom, ktorý z nich je chudák. Potom o ich rodičoch cez umelcov, až k tomu že pán Lasica vyzerá ako mechanik. Došli k tomu, že Milan Lasica sa dokáže tváriť tak ako chce. Začali rozoberať ich detstvo. Tak ich prerušila Zora Kolínská a začalo sa hrať.

Zora Kolínská ešte raz privítala, pozdravila obecenstvo. Začala recitovať báseň od Tomáša Janovica. Vošiel na scénu Satinský a povedal Lasicovi, že si vzadu skúšal pretvarovanie. Dohodli sa na pokuse, že Lasica dá Satinskému za ucho a, že kto sa ako bude tváriť. Neskôr kopne Lasica Satinského do zatku. Začali sa rozprávať o živote a Satinský závidí Lasicovi život, no Lasica zasa ľutuje život Satinského. Aj keď správne by to malo byť naopak. Po rozhovore začnú spievať.

Príde na scénu Zora Kolínská a povie Báseň o láske. Spoza bielej opony vyjde Július Satinský s náušnicami. Začne vítať hostí a privíta aj Lasicu. Ten príde a spieva. Opona sa zavrie a hostia majú prestávku. Po prestávke vyjde opäť Zora Kolínská a začne báseň vetou „ako vieme všetky cesty odjakživa vedú do Ríma...“ Satinský privádza na javisko Lasicu. Začnú sa rozprávať o tom ako Lasica po prečítaní novín sa nevrátil domov a žil na ulici.

Neskôr sa začnú baviť o zamestnaní. Vlastne kde Satinský pracuje. Zistili, že je inšpektor. Tak otázku o zamestnaný dal aj Satinský Lasicovi. Tak začali rozhovor tak, akoby Satinský niečo od Lasicu chcel zistiť. Akoby ho vypočúval. Prešli tému kino, divadlo a zastavili sa pri hre s názvom Piková dáma. Keď dokončili „vypočúvanie“, ktoré aj tak nikam nevedlo, začali sa rozprávať o Shakespearovi. Vyšla Zora Kolínská a začala rozprávať ďalšiu báseň, no už v novom kostýme.

V tretej časti s názvom Hamlet, Satinský a Lasica Začali hrať Hamleta vo svojom prevedení. No skoro všetko v tej hre je prekrútené, pomýlené, či až vymyslené v porovnaní s pravým Hamletom. No je to, ako všetko v tejto knižke uhrané do Komédie. Po skončení Hamleta sa herci opäť dostanú k pretvarovaniu.

No s tým že Satinský sa to naučil. Lasica zakončil predstavenie týmito slovami : „Divadlo- to je jediné miesto kde to pretvarovanie ma aký taký zmysel. Tak vyjde Zora Kolínská a naposledy. Rozlúči sa z divákmi .Herci a muzikanti sa klaňajú, obecenstvo tleska a potom odchádzajú domou .

## Lakomec

- **Literárny druh:** dráma
- **Žáner:** komédia
- **Téma:** Sebecktosť, ktoré ovplyvňuje lásku a pokoj rodiny.
- **Hlavná myšlienka:** Ako môžu peniaze ovplyvniť človeka.

### Hlavné postavy

- **Harpagon** – Lakomý človek, schopný zavrhnúť svoje deti pre peniaze a vždy každého podozrieva z krádeže jeho drahocenných toliarov.
- **Kleant** – Syn, ktorý neuznáva spôsob života svojho otca a ani ho veľmi nerešpektuje.
- **Eliza** – Pohrda otcovým spôsobom života a jeho lakomstvom.
- **Mariana** – Dievča s dobrou výchovou, duchaplnosťou a obdivuhodnými spôsobmi.
- **Frozína** – Prefíkaná, duchaplná osoba.
- **Valér** – Cieľavedomý človek, ktorý robí všetko preto aby si mohol vziať svoju vyvolenú.

### Vedľajšie postavy

- **Anzelm** – don Thomas d'Alburcy
- **Policajný komisár**
- **Šidlo**
- **Jakub**

### Dejová osnova:

Eliza, Harpagonova dcéra, sa prisľúbi Valérovi za ženu bez otcovho vedomia. Preto sa Valér votrie Harpagonovi do priazne ako jeho správca a to všetko len preto, aby si mohol vziať Elizu za ženu. Pritakáva na všetko, čo Harpagon povie, až si ho pán obľúbi.

Kleant, Harpagonov syn, miluje Marianu a je rozhodnutý ju požiadať o ruku. Súrodenci si navzájom prezradia, že každý niekoho ľúbi, až raz sa s nimi chce Harpagon rozprávať o svadbe, konkrétne, či poznajú Marianu. Kleant ostane prekvapený, ale obaja prikývnu. Nato im otec oznámi, že Kleanta chce oženiť so starou bohatou vdovou, Elizou s Anzelmom, ktorý tiež nie je najmladší, ale nechce veno, lebo má dosť svojho bohatstva a sám si chce vziať Marianu.

Keď Kleant zistí, že s Marianou sa tak ľahko neožení, rozhodol sa vziať si pôžičku a utiecť so svojou milou. Pôžičku mu vybavoval sluha Šidlo cez Majstra Šimona od neznámeho pána. Až keď sa Kleant stretne s tým neznámym pánom, zistí, že je to jeho otec. Celý incident nakoniec

Harpagona doženie k ešte väčšej opatrnosti a starostlivosti o celý svoj majetok - 10 000 toliarov zakopaných v zemi v záhrade.

Harpagon požiada Frozínu, miestnu dohadzovačku, aby mu dohodila Marianu a tá dúfa, že jej za to aj niečo dá. Dievča mu síce dohodila, ale odmenu nedostala. Mariana príde spolu s Frozínou do Harpagonovho domu a s Elizou majú ísť na trh. Keď odídu, Harpagon sa od Kleanta pokúša zistiť, ako je to medzi ním a Marianou. Nakoniec zistí, že sa majú radi a hneď nato mu ukradnú zo záhrady 10 000 toliarov. Zavolá komisára a vypočúvajú Jakuba - kuchára a kočiša v jednom. Ten sa chce pomstiť Valérovi za bitku a tak im povie, že videl správcu, ako kradne. Keď vypočúvajú Valéra, ten sa prizná, že miluje Elizu a stále nevie, že sa vyšetruje krádež. Pomedzi to príde Anzelm podpísať svadobnú listinu a zistí, že jeho dávno stratené deti sú Valér a Mariana. Prizná sa, že to on je don Thomas d'Alburcy, ich otec. Je šťastím bez seba a nakoniec si Kleant vezme Marianu, Valér Elizu, Anzelm každému sľúbi veno a hostinu a Harpagon dostane 10 000 toliarov nazad. Klamára Jakuba nechajú komisárovi a Harpagon je šťastný, že nemusí nikomu dávať veno, ani robiť svadobné hostiny.

- **Vonkajšia kompozícia:** Dielo je rozdelené na 5 dejstiev.
- **Literárny jazyk:** Archaizmy, historizmy

## Kapitánova dcéra

- **Literárny druh:** Epika
- **Literárny útvar:** Historická román / novela
- **Téma:** Spravodlivý boj ľudu za slobodu v Rusku
- **hlavná myšlienka:** Autor sa zaoberá históriou Ruska, otázkami spravodlivosti a krivdy, slobody a zodpovednosti človeka za osud spoločnosti. Jeho sympatie sú na strane ľudu a jeho spravodlivého boja za slobodu.
- **Časopriestor:** 18 .storočie, Rusko

### Hlavné postavy

- **Peter Andrejič Griňov** – Hlavná postava (zároveň rozprávač) , mladý šľachtic , statočný a rozumný
- **Andrej Petrovič Griňov** – Petrov otec , Šľachtic
- **Avdot'ja Vasilievna** – Petrova matka
- **Savel'jič** – Griňov sluha , verný a dobrácky starec
- **Alexej Ivanyč Švabrin** – seržant v Belogorskej pevnosti bývalý vojak. Žiarli na lásku medzi Petrom a Mašou, pretože ona ho odmietla. Chce sa pomstiť Petrovi. Je skúsený, smelý, ale hrubý.
- **Ivan Kuzmič Mironov** – veliteľ Belogorskej pevnosti ,Máriin otec. Bol to človek s bezstarostnou povahou, neučený a prostý, ale veľmi statočný a dobrý.
- **Vasilisa Jegorovna** – veliteľova žena , k Petrovi sa správala ako ku vlastnému synovi
- **Mária Ivanovna** – Kapitánova dcéra , plachá, rozumná a citlivá dievčina, zamilovaná do Petra
- **Pugačov** – Hlavný hrdina , vodca povstania , chcel sa stať cárom

### OBSAH:

Na príkaz svojho otca je poslaný Peter Andrejevič Griňov z bohatej rodiny, slúžiť na vojnu, do pevnosti Orenburg. Cestou do pevnosti sú však nútení prenocovať v hostinci. Zachráni ich jeden tulák, ktorému sa potom Peter odmení svojím kožuškom. Na druhý deň sa vyberú do pevnosti. Kapitán pevnosti je starý generál Ivan Kuznič, ktorý jej aj velí. Žije tu spolu so svojou ženou Vasilisou Jegorovnou a dcérou Máriou Ivanovnou.

Peter Andrejevič Griňov zdieľa izbu spolu s Alexejom Ivanovičom. Peter Andrejevič sa začína zaujímať o dcéru Ivana Kuzniča. Alexej Ivanovič mu ju vykresľuje ako zlú, namyslenú a hlúpu, pretože ju žiadal o ruku, ale ona ho odmietla. Keď sa Peter Andrejevič Griňov

zoznámi s Máriou Ivanovnou a spozná ju, zaľúbia sa jeden do druhého. Neskôr požiada Peter Máriu o ruku a ona súhlasí. Keď sa túto správu dozvie Alexej Ivanovič, nahnevá sa a vyzve Petra na súboj. Ten výzvu prijme. V súboji sa zraní.

Neskôr sa do pevnosti dostane správa, že Pugačovovi – zbojníkovi, sa podarilo vyvolať vzburu a spolu so svojou bandou zbojníkov a trestancov už zničil niekoľko pevností, pozabíjal veľa ľudí a vylúpil čo sa dalo. Tomuto prepadu sa nevyhne ani pevnosť Orenburg, na ktorej slúži Peter. Keď sa stretne Peter Andrejevič s Pugačovom, zistí, že je to tulák, ktorému daroval kožuch, keď išiel prvýkrát do pevnosti. Keď si aj Pugačov spomenul, kto je Peter Andrejevič, daroval mu milosť, hoci neposlúchol jeho príkaz a nepridal sa k nemu.

Pôvodne chce ísť síce preč aj so svojou Máriou, lenže ona ochorie a tak je nútený odísť spolu so svojim verným sluhom Saveljičom do druhej pevnosti v Belgorsku. Aj túto pevnosť začnú obliehať zbojníci. Petrovi sa však podarí uniknúť a zachrániť Máriu z Orenburgu. Cestou späť je však zadržaný a zavretý do väzenia, z podozrenia, že Pugačovov spojenec. Mária vyhladá jeho rodičov a tí jej pomôžu zachrániť Petra Andrejeviča.

Jerome David Salinger

## Kto chytá v žite

- **román**, kt. využ. **retrospektívny kompozičný postup** s rozprávačom v 1. os. sg.
- rozprávačom je hl. postava Holden Caulfield
- ide o nespoľahlivého rozprávača
- hrdina je pasívny
- román využ. **subštandardnú formu jazyka** – *pejoratíva, nadávky, vulgarizmy, slang*
- **kompozícia**: 26 kapitol
- **námet**: príbeh je o nevyrovnanosti a ustavičnej nenávisti voči všetkému možnému. Príbeh ponúka reálny pohľad na svet. Pohľad pubertáka, ktorému sa nič nepáči.

### Vysvetlenie názvu:

Holden si predstavuje, ako sa na žitnom poli hrajú deti a on ich zachraňuje pred pádom do priepasti – symbolicky ich chce zachrániť pred vtedajšou dobou a pred konzumným spôsobom života

### Hlavné postavy:

**Holden Caulfield**: má neustále problém udržať sa v nejakej škole, má nevýslovný odpor k filmom a k hercom a na všetko má nejaký komentár. Veľa nadáva, fajčí a pije. Má nadovšetko rád svoju malú sestričku, chýba mu jeho brat ktorý náhle zomrel, a stále spomína svojho ďalšieho brata, ktorý je v Hollywoode. Stále sa chce dozvedieť niečo nové o sexe a tak spovedá každého kto sa mu naskytne.

**Phoebe**: sestra hlavného hrdinu. Má 10 rokov a je veľmi múdra a šikovná.

### **Obsah:**

Rozprávanie príbehu začína dňom vylúčenia Holdena zo školy zvanej Pencey. Bola to súkromná stredná škola v Agerstowne v štáte Pensylvánia. Ešte pred odchodom dostal list od svojho profesora, ktorý ho pozýval k sebe domov. Pán Spencer bol už veľmi starý. Taký starý, že sa to Holdenovi až protivilo. Vedel presne čo ho čaká. Prednáška dlhá ako svet. Nevedel sa dočkať kedy už bude môcť vypadnúť. Holden to tu z duše nenávidel. Podľa neho tu boli samí kretény a hlupáci, ktorí za nič nestáli.

Nemal veľmi v láske ani svojich spolubývajúcich, ale čo mohol robiť. Ale keď ho spolubývajúci poprosil aby mu napísal sloh z angličtiny po dlhšom váhaní ho predsa len napísal. Mal to byť nejaký opis, konkrétne opis izby, ale to mu Stradlater nepovedal. Tak opísal bejsbalovú rukavicu svojho mladšieho brata, ktorý umrel na leukémiu. On si na tú rukavicu písal básničky, tak sa Holden rozhodol opísať ju. Samozrejme spolubývajúcemu sa to nepáčilo a už bol oheň na streche. Po veľmi nepeknej roztržke sa rozhodol školu opustiť skôr. Mal odísť až v stredu ale odišiel už v nedeľu.

Odišiel do New Yorku, kde aj býval ale domov chcel prísť až v stredu lebo jeho rodičia by to asi neprežili. A tu začínajú tri dni plné dobrodružstva. Po ubytovaní sa v jednom z hotelov sa rozhodol, že vyrazí do ulíc a trocha si užije. Peňazí mal dosť tak prečo nie. Keď šiel okolo telefónnej búdky, nevedel sa rozhodnúť komu zavolať. Mal kamarátku z detstva, volala sa Jane a prežili spolu veľa krásnych dní. Napadlo mu, že zavolať jej, ale potom to nechal tak. Rozhodol sa, že zavolať istej prostitútke, na ktorú mu už dávno dal číslo jeden kamarát. Ona ho však odmietla, tak s telefonovaním načas skončil. Šiel si sadnúť do baru.

Ako prvé si objednal škótsku zo sódou, ale odmietli ho obslúžiť pretože zo sebou nemal žiadne doklady. Myslel si, že keď má šedivé vlasy tak vyzerá staršie, ale nie každý mu na to skočil. Neďaleko neho sedeli tri slečny. Podľa Holdena: “jedna lepšia ako druhá“. Jednu z nich vyzval do tanca ale bola divná tak to nechal tak. Rozhodol sa ísť domov na taxíku ale oľutoval to. Taxikár bol jeden z najnervóznejších ľudí akých stretol, ale podľa Holdena nebol až taký zlý. V hoteli sa stretol s jedným pasákom, ktorý mu ponúkol jednu zo svojich slečien. Vzal to, ale neskôr veľmi ľutoval.

Aj keď sa nič nestalo, obrali ho o viac peňazí ako očakával. Ale keď jeho ten sex tak zaujímal. Neskôr si, ale uvedomil, že to len tak nepôjde. Teda s hocikým. Neskôr sa rozhodol, že si dá rande s jednou zo svojich dávných priateľiek. Volala sa Sally Hayesová. Bola veľmi krásna ale podľa Holdena až príliš hlúpa a snobská. Išli na akési predstavenie pretože ona milovala divadlo. Holden opovrhoval filmom, hercami, divadlom no prosto všetkým v čom sa hralo. Jeho starší brat odišiel písať do Hollywoodu a on mu to nejako nevedel odpustiť. Po predstavení sa išli korčuľovať a potom do akejsi kaviarne.

Tam jej navrhol, aby sním ušla, ale odmietla. Nakoniec sa rozhodol, že navštívi svoju sestričku Phoebe. Mal ju nadovšetko rád. Prišiel v noci, aby mal istotu, že rodičia nie sú doma. Nechcel sa s nimi ešte stretnúť. Kúpil jej platňu s jej obľúbenou pesničkou Malá Shirley Beansová ale cestou ju rozbil. Phoebe bola rada, že brata vidí. V momente ho však prišla na to, že ho vyhodili. V jednom kuse opakovala „otec ťa zabije“

Holden jej povedal o svojom pláne odísť niekam preč, začať pracovať a zaobstarať si nejakú malú chatku a žiť si tam spokojný život. Požičal si od nej nejaké peniaze a so sľubom, že jej ich vráti a že sa ešte stretnú odišiel. Prenocoval u svojho profesora ktorého mal celkom rád. Počas rozhovoru mu na papier napísal isté ponaučenie: známkou nezrelého človeka je, že chce za niečo vznešene zomrieť, kým známkou zrelého človeka je, že chce pre niečo pokorne žiť. Konečne sa nadobro rozhodol New York opustiť. Sestre napísal list, že sa s ňou chce stretnúť v múzeu a ona prišla s kufrom so slovami, že odchádza s ním. Nakoniec neodišiel ani jeden ani druhý a zostali pekne doma. Kniha končí slovami: nikdy nikomu o nikom nerozprávajte, lebo vám bude potom každý chýbať.

Autor opisuje život neúspešného chlapca, ktorý to všetko berie s rezervou a aj keď ho už z viacerých škôl vyhodili, vždy vstane a ide ďalej. Kniha má pár nedostatkov napr. ten slang je dosť vzdialený mladým, ale aspoň tam bola snaha autora. Inak sa mi hlavný hrdina zdá ako jeden úplne obyčajný chalan s úplne neobyčajnými problémami ktoré nás nútia aspoň trochu rozmýšľať.



## **Zločin a trest**

- príbeh chudobného petrohradského študenta Rodiona Raskoľnikova, kt. musí kvôli nedostatku peňazí prerušiť štúdium a život v neútulnej podkrovnej izbe, kde rozvíja svoje soc. poznatky a pozorovania
- úvahy mení v teóriu, že ľudia sa delia na 2 skupiny:
  - menšinu neobyčajných, kt. sú predurčení vládnuť
  - väčšinu obyčajných, kt. sa musia vládnutiu menšiny podriaďovať
- morálka 1. skupiny sa opiera o presvedčenie, že sa nemusia podriaďovať všeob. platným zákonom, dokonca môžu páchať zločiny, keď to potrebujú na naplnenie svojich cieľov a potrieb
- všetky zákony platia len pre členov 2. skupiny
- pod vplyvom svojej teórie Raskoľnikov zabije starú úžerníčku i jej sestru, kt. sa náhodou stane svedkyňou zločinu
- polic. inšpektor je presvedčený o študentovej vine, nemôže ju však dokázať
- medzi tým sa Raskoľnikov trpiaci výčitkami svedomia zveruje neviestke Soni Marmeládovovej, tá ho presvedčí a on sa po ťažkom duš. boji k svojmu činu prizná
- je odsúdený na vyhnanstvo na Sibíri, kam svojim spôsobom očistený a zmierený s Bohom odchádza aj so Soňou, aby obidvaja začali nový život
- **„NEZABIL SOM ČLOVEKA, ALE PRINCÍP.“**

### **Ďalšie diela F. M. D:**

- Biedni ľudia
- Idiot
- Bratia Karamazovci



## Otec Goriot

- **spoločenský román**

### Románový cyklus **Ľudská komédia**:

- ponúka umelec. analýzu franc. spoločnosti 19. stor. vo vš. jej podobách
- obsahuje 91 dokončených diel a 78 náčrtov
- cyklus má 3 časti
- každý jeden román v cykle figuruje ako scéna veľkej „komédie“ sveta
- v románoch vystupuje veľké množstvo postáv, z kt. niekoľko mení svoju dôležitosť z hlavných na vedľajšie a naopak
- hl. postavy z románu Otec Goriot sa objavujú aj v ďalších románoch cyklu, čo umožňuje vidieť ich z rôznych uhlov pohľadu

### Z deja:

- parížsky penzión pani Vaugerovej [*vokérovej*] – symbolizuje rozvrstvenie súdobej francúzskej spoločnosti
- rok 1819 – stretávajú sa tu starý obchodník Jean Joachim Goriot a mladý študent práva Eugéne Rastignac [*ožen rastiňak*]
- Goriot je na mizine, citovo aj finančne zneužívaný svojimi dcérami (venoval im celý majetok, aby sa udržali vo vyšších kruhoch)
- dcéry = Anastasia, Deplhine
- schudobelý šľachtic Ratignac sa snaží preniknúť do lepšej spoločnosti
- jeho pokúšiteľom aj svedomím je skrývajúci sa trestanec **Vautrin**
- v závere románu Goriot umiera opustený všetkými okrem Rastignaca, kt. vyzýva na súboj spoločnosť: „**A teraz sa uvidí kto z koho.**“

### Literárny kontext:

- v úvode autor presviedča čitateľa, že ide o pravdivú históriu
- podobne mu predstavuje prostredie penziónu a mesta, kt. vytvárajú obraz franc. spoločnosti – **čím je čl. chudobnejší, tým býva na vyššom poschodí penziónu**
- každá predstavená štvrť v Paríži predstavuje 1 spoloč. vrstvu (napr. Saint – Germain – šľachta)
- vďaka tomu sa román označuje ako úvodné dielo k celému cyklu Ľudskej komédie
- záver tvorí 5 dramatic. dní, počas kt. sme svedkami 2 „úmrtí“ – fyzického a morálneho Rastignacovho



*Jozef Ignác Bajza*

## **René mlád'enca príhodi a skúsenosti**

- 2 zväzkový román, kt. opisuje cestu a zážitky Reného, syna bohatého kupca a jeho učiteľa

### **1. zväzok:**

- zažívajú dobrodružné príhody v cudzine
- táto časť je bohatá na udalosti a neočakávané zvraty

### **2. zväzok:**

- prichádzajú na Slovensko a putujú po slovenských dedinách
- má jednoduchšiu kompozíciu výchovného románu
  
- autor – sprievodca necháva postavy prežívať mnohé príhody, v kt. sa ukazujú chyby vš. spoločenských vrstiev od poddaných až po zemepánov, resp. cirkevnú vrchnosť, kt. napokon dielo zakázala
- dielo je 1. románom v dejinách slov. literatúry
- je napísaný v západoslovenskom nárečí so zvláštnym pravopisom, kt. si Bajza sám navrhol
- pre svoju prudkú povahu sa Bajza dostával do konfliktov najskôr s Bernolákovcami o prvenstvo pri uvádzaní slovenčiny do lit.



## 1984

- **antiutopistický román**
- po rokoch bojov sa v r. 1984 delí na 3 superveľmoci:
  - *Oceániu*
  - *Euroáziu*
  - *Východoáziu*
- Afrika: územie nikoho, 3 mocnosti o ňu vedú neustále boje
- vš. 3 veľmoci – tvrdá disciplína
- hl. hrdina **Winston Smith** – žije v Oceánii v Londýne (Vojna je mier, Sloboda je otroctvo, Nevedomosť je sila)
  
- ANTIUTÓPIA = je myšlienka fiktívnej spoločnosti, kt. sa vyznačuje jednak zdanlivou, pôvodne zamýšľanou rovnosťou vš. členov, ale predovšetkým totalitnou formou vlády
  
- manipulácia myslením, evaporácia, doublethink
- kniha 1984 je ovplyvnená dobou svojho vzniku a priamo reaguje na totalitné režimy ako komunizmus, fašizmus, pseudo-demokracia, oligarchia, príp. možné totalitné režimy v budúcnosti





## Peter a Lucia

- fr.: *Pierre et Luce*
- **lit. obd.:** fr. literatúra medzi svetovými vojnami
- **druh:** epika
- **žáner:** lyrická psychologická románová novela
- **idea:** láska a jej zmysel ako ostrý protiklad nezmyselnej vojny
- **téma:** príbeh lásky 2 dospievajúcich ľudí vo víre vojny
- **forma:** novela, rozdelená na viac častí
- autor často použ. prirovnania a opisy myšlienok hl. postáv
- **rok vydania:** 1920, Genéve
- **motto:** ľudské srdce a láska je silnejšie ako neymzselné zabíjanie
- **miesto a čas:** počas 1. sv. vojny v bombardovanom Paríži (streda večer 30. 1. – Veľký piatok 29.3.1918)
- **zhrnutie:** príbeh lásky 2 mladých ľudí, kt. vojna spojila a navždy kruto rozdelila, protest proti vojne, proti zbytočným stratám = odsúdenie nezmyselnosti vojny
- **konflikt:** láska a vojna, sny (ilúzie) a skutočnosť

### Hlavné postavy:

- **Peter Aubier** – 18-ročný študent z meštiackej rodiny, otec úradník; zaoberá sa svojou dušou, cítením, melancholik a pesimista, snaží sa izolovať od vojny a problémov
- **Lucia** – bývala študentka umeleckej školy, žije na predmestí Paríža s rozvedenou matkou, kt. pracuje v muničnej továrni; realistka, flegmatický prístup k práci, ale miluje život

### Vedľajšie postavy:

- **Filip** – Petrov brat, bojuje na fronte, jeho srdce tvrdne vo vojne
- **Petrov otec** – pracoval ako úradník, človek od kosti statočný a majúci najvyššiu mienku o povinnostiach svojho úradu. Ani raz sa neozval proti vláde. Myslel vždy ako zamestnanec štátu, kt. vláda sa síce mení, no vždy je neomylná. Štátnu moc považoval za posvätnú prirodzenosť.
- **Petrova mama** – ako bol jej manžel dobrým republikánom, tak ona bola dobrou kresťankou. Počas vojny sa často modlila. Obaja rodičia zbožňovali svoje deti, ako praví Francúzi mali k nim len opravdivú a hlbokú lásku. Celý by sa pre ne obetovali.
- **Luciina mama** – starostlivá, ťažko pracovala v továrni. Dcéra z dobrej rodiny, dokázala sa postaviť za svoju lásku a opustiť pohodlie domova.
- **Luciin otec** – učiteľ, gazdovský syn
- + **Jacques Seé, Antoine Maudé, Bernard Saisset, Claude Puget**



## **Ženský zákon**

- komédia, 4 dejstvá
- v hl. úlohách: láska, zvada, klebety, tvrdohlavosť, túžba po majetku, peniazoch, alkoholizmus, dedinské ohováranie, čarovanie...
- láska, výčitky svedomia a spravodlivosť nakoniec zvíťazia nad „ženským zákonom“
- príbeh o ženských intrigách, zvadách, klebetách, kt. takmer spôsobili rozchod 2 milujúcich sa mladých ľudí – **Miška Malackého** a **Aničky Javorovej**
  
- príbeh Miša M. a Aničky J., kt. je skúšaná odchodom Miška na vojnu, intrigami klebetnice dediny Dory Kalinovej a tvrdohlavosťou matiek – vdovy Zuzy Javorovej a Mary Maleckej
- obidve chcú riadiť život zaľúbencov, preto chcú, aby u nich mladí bývali

### **DEJ:**

- I. A čaká na M, pospevuje si. A a M si dajú sľub vernosti, no boja sa, čo na to príbuzní. Keď sa to dozvie Zuzka, hnevá sa, že to urobili z nerozvážnosti. Malecký prichádzajú do Javorov. Nastáva konflikt, u koho budú mladí bývať. Miško odchádza na vojnu.
- II. Dora chce oddeliť M a A, vymýšľa si klebety o A. Nahovorí Maru, že má pre M lepšiu nevestu Katúšu, kt. dá richtárka do vena, tisícku do truhly, 2 kravy, 3 ostredky. Mare sa to páči.
- III. M prichádza z vojny, dozvie sa klebety, A neverí
- IV. Dora si uvedomí, čo spôsobilá, chce to napraviť. A sa Dora ospravedlní. A jej odpustí pod podmienkou, že počaruje M, aby sa s inou nemal lepšie. Zmieria sa všetci.



*Victor Hugo*

## **Chrám Matky Božej v Paríži**

- dej románu sa odohráva v 15. stor.
  - základom deja sú zložité osudy mladej cigánky Esmeraldy, najmä vášnivá láska pokryteckého kňaza Frollo k nej
  - Frollo prekvapí Esmeraldu s jej milým, kapitánom lukostrelcov a prebodne ho dýkou
  - zo zločinu obvinia a na smrť odsúdia Esmeraldu
  - hrbáč Quasimodo, zvonár v chráme, ju ukryje vo veži
  - kým bráni chrám pred ozbrojencami, kt. chcú odvieť Esmeraldu, Frollo ju unesie
  - zatvorí ju u starej pustovníčky, kt. nenávidí cigánov, pretože jej kedysi uniesli malé D
  - pustovníčka Gudula v nej spozná svoju dcéru, ale už ju nemôže zachrániť
  - Esmeralda zomiera
  - Quasimodo zhodí Frollo z veže chrámu a sám zomiera pri mŕtvej Esmeralde
- 
- román sa vyznačuje romantickou harmóniou kontrastov:  
krásna Esmeralda a škaredý Quasimodo, no aj Quasimodo, kt. je fyzicky znetvorený,  
má šľachetnú dušu a je schopný vykonať veľké činy
  - dielo je typické svojim romantickým napätím, protikladmi, údesnými scénami,  
výnimočnými postavami i filozofickými úvahami



## **Rysavá jalovica**

- **Téma:** O tom ako chcel Adam Krt kúpiť jalovicu a tá mu len narobila problémy
- **Postavy:**
- Adam Krt – alkoholik, kupec jalovice, obyvateľ dediny Adamovce
- -Adam Trnka – zdatný predajca jalovice

### **Obsah:**

obraz o živote dvoch susedov, Adama Krta a Adama Trnku z dediny Adamovce. Obaja kedysi veľmi dobre spolu vychádzali - veď sa aj stali kmotrami ale pred dvoma rokmi sa veľmi pohnevali kvôli kohútovi a koze.

Adam krt sa so ženou rozhodne, že kúpi jalovicu a tak sa Adam vyberie na trh. Jalovicu však nekúpil a vracal sa domov, keď stretol Adama Trnku, ktorému sa Krt prihovril (keby bol triezvy, nebol by to ani urobil) a od ktorého kúpil tú vytúženú jalovicu. Kúpu oslávili v krčme, pri ktorej priviazali aj jalovicu. A pretože obidvaja Adamovia mali doma veľmi prísne ženy, ktoré im ani zďaleka nedovolili vypiť si toľko, koľko sa im žiadalo, odložili si potajomky peniaze - vraj na horšie časy.

Keďže Trnka už dlho nebol doma, vybrala sa ho hľadať žena. Našla ho v krčme s Krtom a nahnevaná zobrala jalovicu.

Nakoniec, keď už všetko v krčme zapili, tak ako sa patrí, išli sa pozrieť aj na čerstvo predanú a kúpenú jalovicu, ktorú priviazali o podobločnicu na krčme. Ale jalovica tam nebola. Adam Krt vedel, že bez jalovice sa nebude môcť ukázať svojej Eve na oči. A tak sa pustil do hľadania. Adam Trnka mu pritom pomáhal. Ale v celom Mrhanove nikto nevidel nijakú rysavú jalovicu.

Adam ju dlho do noci hľadal a odišiel s tým, že už sa nevráti. Po niekoľkých dňoch ho Trnka našiel. Krt po čase príde domov s peniazmi a sľúbi, že už nikdy nebude piť.





## Hájniková žena

- **Lit. druh:** epika
- **Lit. žáner:** lyricko – epická skladba
- **Kompozícia:** Skladá sa z 15.kapitol. Hlavným znakom je kontrast medzi svetom bohatých, ktorí majú majetky a tí ,ktorí tvoria väčšiu časť obyvateľstva. Svoje dielo často prerušuje reflexiami(úvahami).Sú tu zobrazené aj krásne opisy oravskej prírody. Medzi prvé kapitoly patrí aj časť s názvom Pozdrav (kde básnik vyjadruje obdiv k prírode, ktorá pozitívne vplýva na človeka.)
- **Téma:** Hviezdoslav realisticky zobrazuje život dvoch sociálnych vrstiev ich život a podmienky v tedajšom Uhorsku.
- **Idea:** Skutočné obetovanie pre spravodlivosť, lásku a vzájomná tolerancia pre riešenie problémov nám nakoniec dopomôžu tieto problémy vyriešiť a utužiť vzťahy. Hlavnou ideou je: Hviezdoslav postavy pomerne neidealizuje, ale zakladá si na neopakovateľných osudoch, ktoré sa dejú v každodennom živote.

### Hlavné postavy:

- **Michal Čajka** – „sirota“ po starom hájnikovi , ktorý skončil, manžel Hanky
- **Hanka Čajková** – Michalova oddaná manželka
- **Artuš Villáni** – šľachtic, správca hájovne, predstavuje bohatú časť obyvateľstva
- **Villáni starší** – otec Artuša

### **Dej:**

Starý 80-ročný vdovec hájnik Čajka zomiera. Ešte ráno vstáva sviežo z postele, vystúpi na pastvisko, kde si po dlhej a úmornej ceste sadne, oprie sa o pník a skoná. Na lúke ho nachádzajú valasi, ktorí sa ho pokúšajú prebudiť k životu, avšak márne – je už mŕtvy. Po Čajkovi ostalo jeho jediné dieťa, sirota Michal – ten sa chce zo životom zmieriť a postaviť sa na vlastné nohy. Túži po stálej práci u jedného gazdu. Michal sa dostáva do služby starého Villániho. Prosí, aby ho vzal do služby a oboznamuje ho so svojim životným osudom. Villáni ho prijíma (poznal jeho otca) a Michal po čase dostáva hájovňu.

Pred tým než sa stáva Michal hájnikom pracuje u horára, kde sa spoznáva s krásnou zemianskou dievčinou Hankou, do ktorej sa zamiluje. Hanka je jediná horárova dcéra, ktoré odmieta všetkých pytačov, avšak i ona sa zamiluje do Michala. Michal si netrúfa požiadať ju o ruku, lebo sa bojí že ho odmietne kvôli jeho postaveniu. **Michal sa stáva rozporuplnou postavou – jednak Hanku miluje a túži si ju vziať, na druhej strane ju nechce vohnať do chudoby a biedy.** Po čase však nadobudne odvahu a požiada ju o ruku – onedlho sa koná svadba.

Nedeľná cesta do kostola – Hanka rozpráva celá ustarostená Miškovi o svojom sne, že ju chcel Michal zachrániť pred obludou, tá ho premohla a zhodila do priepasti. Miško ju upokojuje a zlý sen prirovnáva k niečomu, čo ako príde, tak aj odíde. Hanka sa cíti lepšie, v kostole sa modlí za Miška, aby sa zbavila negatívnych myšlienok na zlý sen.

Jedného dňa Villáni so svojim sluhom prichádzajú k Čajkovej hájovni a stretávajú sa tu s Hankou. Villáni sa ju pokúša zviest', ona ho však neustále odmieta a posielala preč. Hanka sa Villánimu veľmi páči, chce jej pomáhať, zalieča sa a vypytuje sa na Michala. Napokon Artuš i s Janom odídu, Hanka si vydýchne... Po časti Maliniarky (autor tu prirovnáva chlapcov a dievčatá k lesným plodom a stromom) sa vraciame opäť do deja. Dvaja malí chlapci – Ondrej a Janíček prichádzajú k hájovni, kde stretávajú Hanku. Hanka im dáva jesť a vypravuje ich na cestu z hory domov. Artuš Villáni opäť mieri k hájovni. Hanka zachováva duchapritomnosť, vykričí Villánimu, že je vydatá a aby jej dal už pokoj – posielala ho preč; zamyká sa v hájovni, Artuša dnu nevpustí.

Po samostatnej časti POĽOVNÍCKE, (kde ide viac-menej o Villániho monológ) sa pokračuje v príbehu. Michal dostáva pozvanie od Artuša Villániho na poľovačku, ktorá sa má konať v jeho háji. Na poľovačke dochádza k rozporu medzi Michalom a Artušom, ktorý sa vyostří verejným ponížením Michala – Artuš mu dá facku, potom mu prikáže uloviť jeleňa. Artuš to chce využiť na to, aby sa mohol vytratiť a získať Hanku.

Nečakane vchádza do hájovne a obťažuje Hanku. Keď nereaguje na jej prosby a upozornenia, zvesí Hanka záražec a v sebaobrane Artuša zabije. Medzitým sa do hájovne vracia Michal; vidí svoju ženu a telo mŕtveho Artuša uprostred izby. Hana mu zmätene vysvetlí čo sa stalo a on ju zaprisaháva, že nesmie nič nikomu nikdy prezradiť. Poľovníci sa vracajú z lesa hľadajú Artuša Villániho, nachádzajú ho mŕtveho v Michalovej hájovni. Michala uväznili a Hanka, nevediac čo robiť odchádza z hájovne k rodičom. Po ceste k rodičovskému domu ju premáha strach pred rodičmi a ich pocitmi. Vchádza do domu, v ktorom je len jej matka. Po krátkom čase sa domov vracia Hankin otec, hrubo uráža Hanku, že sa vydala za vraha a nepoctivého človeka a zahanbila svoju rodinu. Otec sa nahnevá až tak, že Hanku vyháňa z domu. Zastaví ho v tom však Hankina matka, i keď mu dáva za pravdu. Hanka teda ostáva doma.

Po krátkom čase Hankina matka zomiera. Otec z jej smrti obviňuje Hanku, tá to už nevydrží, pomäť sa a uteká z domu. Nasleduje obraz súdi: Predseda súdu prednáša obžalobu na Michala zo zabitia Artuša Villániho, Michal sa k činu priznáva. Súd vynáša rozsudok – smrť obesením. Obhajca však prednáša svoj názor a presvedčivo Michala obhajuje. Nečakane do miestnosti prichádza pomätená Hanka a priznáva sa, že Villániho zabila ona. Súd napokon Michala neuväzní, naopak, necháva ho na slobode. Za dostatočný trest súd považuje pomäťenosť Michalovej ženy Hanky. Jedného dňa, počas búrky, zachráni Michal starého Villániho, ktorý sa mu za záchranu života odvd'áčuje odpustením.

Hanke sa narodilo dieťaťko – chlapec Janíček, opäť sa uzdraví z duševnej choroby. Michal sa vracia domov a šťastná rodinka môže ďalej žiť v pokoji, láske a šťastí. Napokon sa Hviezdoslav lúči s horami a lesmi, oddáva im vďaku za svoj vnútorný pokoj, ktorý v nich nachádza.

## Margita a Besná

- **útvár:** balada
- **zaradenie:** slovenský romantizmus
- Charakteristika:

Dielo je **balada ľudového typu**, vznikla na základe povesti o dvoch skalách v povodí Váhu pod Hradom Strečno, ktoré pripravili o život nejedného z pltníkov.

Povešť je **epický útvár**, ktorý sa viaže na nejakú reálnu historickú postavu, udalosť alebo sa viaže na skutočné prostredie. V tomto prípade ide o miestnu povesť viažúcu sa na územie Strečianskej doliny, Váhu, Margitu a Besnú (skaly).

Súčasťou balady sú **nadprirodzené javy a bytosti** – svadobný sprievod utopencov, strašidlo v okne, Váh si berie obeť za smrť nevinného dievčaťa.

### Obsah diela:

#### Prológ

V prvej časti je v úvode vyobrazená plávajúca plť prechádzajúca cez Strečiansku dolinu, kde číha nebezpečenstvo v podobe skál Margity a Besnej. (14-slabičný verš)

V druhej časti autor opisuje samotný prechod popod skaly. (7-slabičný verš)

Nasleduje vzdychnutie faktora a upokojenie po úspešnom prechode. (14-slabičný verš)

#### Jadro (7-slabičný verš)

Začína sa rozprávanie faktora o Margite a Besnej.

V bielom domčeku nad Váhom býva pekná, mladá vdova (Besná), ktorá by sa rada vydávala. Oblieka si krásne šaty, vysedáva pri okne, čaká na svojho milého, no všetkých mládencov zaujíma len Margita. Margita bola sirota, pastorkyňa vdovy – nevlastná dcéra, pracovala na poli, chodila v otrhaných šatách.

Vdova si uvedomí, že Margita stojí v ceste jej vydaju. Macoche sa páči nápadník, ktorý chodí za mladou dievčinou. Keby sa sirôtka vydala, macocha by neprišla len o ženícha, ale aj o všetko bohatstvo (majetok patrí Margite, nie Besnej), a preto sa rozhodne Margity zbaviť (dozvedáme sa o tom vo vnútornom monológovi macochy).

Macocha povie Margite, aby si po žatve išla oddýchnuť k svojej tete do Turca. Mladá dievčina sa vydá na cestu a macocha ide za ňou. Dievčina príde pod bralo, hádže kvietky do vody, a v tom ju vdova sotí zo skaly.

Macocha upokojuje svoje svedomie: „Ticho, ticho, svedomie!“ a čaká na svojho vyvoleného, no junák, ktorý mal oči pre Margitu, nemá záujem o vdovu a v chalupe sa už viac neukáže.

Besná ostala úplne sama, musí ju upokojovať suseda. Počuje klopanie dverí, no suseda počuje len tlkot jej srdca. V okne vidí strašlivú tvár, no suseda vidí len odraz vdovy. Neskôr sa preľakne aj suseda, bojí sa o Besnú, ktorá nezvláda ťarchu výčitiek svedomia. Má chorú myseľ.

Jedného dňa v noci vidí prichádzajúci svadobný sprievod, idú si po ňu utopenci z Váhu. Uteká pred nimi až k Váhu a skočí do vody.

### **Epilóg** (14-slabičný verš)

Od tých čias o polnoci počuť na tých skalách kvílenie, Besnej chachot, chichot, vreskot svadobníkov. Hromy udierajú do skaly, Váh svojím prúdom búši a bude sa tak diať dovtedy, kým si divoká voda nezoberie určitý počet obetí. Potom sa budú môcť plte bezpečne plaviť až dolu k Dunaju.

## Rómeo a Júlia

- **Zaradenie autora do smeru:** humanizmus a renesancia
- **Charakter:** myšlienkové, spoločenské, kultúrne a umelecké hnutie.
- **Cieľom** je obrozenie človeka v duchu antických ideálov, znovuzrodenie antiky
- **Znaky:** odmietanie hlbokkej stredovekej náboženskej ideológie, obrátenie človeka k ľudskému, svetskému, pozemskému životu. Do popredia sa dostáva právo človeka na plné, prirodzené a radostné prežívanie života, láska ku kráse a prírode.
- **Literárny druh:** dráma
- **Literárny žáner:** divadelná hra – tragédia
- **Kompozícia:** dva prológy, päť dejstiev, dvadsaťštyri obrazov
- **Dej:** vo Verone

### Hlavné postavy:

- **Rómeo** – odvážny, nerozvážny, citlivý, galantný, verný svojej láske, počúva hlas svojho srdca „Kto poráta, čo má, je iba žobrák, lež moja verná láska vzrástla tak, že poklady, jej nikdy nespočítam.“
- **Júlia** – 13 ročná mladá, dôverčivá, milá verná, oddaná, neskúsená, nerozhodná, počúva hlas svojho srdca, vážila si rodičov „Ach, svetlu jas len ona dodáva. Tak skveje sa jej krása jagavá na tvári noc, ako náušnica na uchu cigánky.“ „Čo to svitá nadomnou? To východ je a Júlia je slnko. Ó výjdi slnko, zabi bledú lunu, i tak je dávno chorá zavisťou, že ty, jej kňažka, prevýšiš ju krásou.“

### Vedľajšie postavy:

- Escalus – verónske knieža,
- Paris – mladý šľachtic, príbuzný kniežaťa,
- **Montecchiovci,**
- **Capulettovci,**
- Mercutio – príbuzný kniežaťa a Rómeov priateľ,
- Benvolio – synovec Montecchiho a priateľ Rómea,
- Tybalt – synovec pani Cappulettiovej,
- brat Lorenzo – františkán,
- brat Ján – františkán;
- Baltazár – Rómeov sluha,
- Samson a Gregorio – sluhovia Capulettiovcov

## Obsah:

Príbeh dvoch znepriatelených rodín Capulettiovcov a Montecchiovcov. Strhne sa hádka medzi dvoma rodinami, kvôli tomu, že ich služobníci Samson a Gregorio, Abraham a Baltazár začali šermovať. Rómeo šalie pre lásku nad Rozalínou. Capuletti chce vydať svoju dcéru Júliu. Zostrojí ples a to nielen kvôli tomu, ale ďalším dôvodom je aj zoznámenie sa s Parisom – jej pytačom. Na ples príde aj Rómeo. Keď uvidí Júliu, hneď zabudne na lásku a šialenstvo k Rozalíne. Na plese ju pobožká a prepukne medzi nimi nekonečná láska. V noci príde Rómeo po Júliin balkón, kde si prisahajú nekonečnú lásku a dohodnú sa na svadbe. Nasledujúci deň pošle Júlia za Rómeom svoju Dojku, aby zistila, kedy sa bude konať svadba. Dohodli sa, že ich zosobáša brat Lorenzo, aby to zostalo v tajnosti. Pred svadbou sa Benvolio a Mercutio s Tybaltom pohnevali. Tybalt zabije Mercutia. Zamieša sa do toho aj Rómeo, ktorý pomstí Mercutiovu smrť a zabije Tybalta. Všetci, okrem Júlii sú týmto činom pohoršení. Knieža vynesie rozsudok, a tým Rómea odsúdi do vyhnanstva. Rómeo s Júliou sú zúfalí. Rodičia Júlie rozhodnú, aby sa vydala za Parisa. Júlia s tým nesúhlasí a navštívi brata Lorenza. Ponúkne jej odvar, ktorý keď vypije bude na dvadsaťštyri hodín „mŕtva“. Júlia s tým súhlasí. Brat Lorenzo v liste, ktorý pošle po bratovi Jánovi vysvetlí celú situáciu Rómeovi. Celá situácia sa vyvinie však úplne inak. Rómeo list nedostane. Ráno si všetci mysleli, že Júlia je mŕtva. Dopočul sa to aj Rómeo, ktorého život bez Júlie stratil zmysel. Išiel po jed za bylinkárom. Večer prišiel do hrobky v ktorej ležala Júlia. Paris, ktorý priniesol kvety do hrobky keď počul, že prichádza Rómeo, schoval sa. Paris obvinil Rómea zo znesvätenia hroby. Strhla sa bitka, v ktorej Rómeo zabil Parisa. Medzi tým sa brat Lorenzo dozvedel, že Rómeo nedostal žiaden list. Utekal do hrobky zabrániť veľkému nešťastiu. Prišiel však neskoro. Rómeo vypil jed a Júlia sa práve prebúdza. Keď precitnutá Júlia zbadala pri sebe mŕtveho Rómea, nechcela bez neho ďalej žiť a prebodla sa dýkou. Do hrobky pribehli Capulettovci a Montecchovci a nariekali nad nešťastím svojich detí. Ešte aj Rómeova matka sa zabila zo žiaľu nad jeho vyhnaním. Touto veľkou tragédiou tieto dva veľké rody zabudli na vzájomné potýčky.

**Citáty:** „Požiar svojej zloby hasíte purpurovým prúdom striekajúcim do žíl?“ „Kto rany necíti jazvám sa smeje.“ „Rómeo, Rómeo, prečo si Rómeo? Ach, zapri otca, odriekni sa mena. A či, ak nechceš prisahaj, mi lásku a prestanem byť Capulettiova.“ „Záleží na mene. Čo ružou zveme aj inak zvané voňalo by krásne.“ „Peniaze, to je horší jed, a v našom biednom svete vraždí.“ \"

## **Ežo Vlkolinský**

- **Lit. druh:** Epika
- **Žáner:** Epická báseň
- **Téma:** problém zemanstva a jeho vzťah k sedliactvu, Príbeh zemana Eža, ktorý sa napriek nesúhlasu matky oženil so sedliačkou
- **Idea:** Úpadok zemanstva a zánik tejto spoločenskej vrstvy, spojenie s obyčajným ľudom
- **Čas:** koniec 19.storočia
- **Miesto:** Vlkolín

### **Postavy:**

- **Ezechiel (Ežo) Vlkolinský**- mládenec zo zemianskej rodiny, pracovitý, ochotný, hrdý, poslušný
- **Estera Vlkolinská** – zarytá zemanica, tvrdá, panovačná, neústupčivá, hrdá
- **strýko Eliáš Vlkolinský** – skúpy zarytý zeman, vypočítavý, nenávidel svojho brata a po jeho smrti nenávidí švagrinu
- **Žofka Bocková** – krásna, mladá dievčina, sedliačka
- **Benko** – vnúčik, ktorý zmieri rozhádaných rodičov a starú matku

### **Dej:**

Po smrti váženého zemana Beňa Vlkolinského sa paňou majetku stala Estera a ich jediný syn Ežo. Ten si matku ctí, pomáha jej. Ežo sa zaľúbi do sedliačky Žofky a keď sa o úmysle oženit' s ňou dozvie Estera, povie, že viac nie je jej synom a vyženie ho z domu.

Útočisko nájde u strýka Eliáša, ktorý v ňom vidí syna, ktorého nikdy nemal. Je skúpy, vypočítavý a chce urobiť napriek švagrinej. Ežo chodí do Bockov za Žofkou, kde je vítaný. Ežo šiel so strýkom do Bockov žiadať o Žofkinu ruku. Eliáš pripravuje veľkolepú svadbu. Na svadobnej hostine – kľúčová scéna - dôjde k výmene názorov medzi sedliakmi a zemanmi. Zemanovia dokazujú svoju nadradenosť, hovoria o svojich zásluhách a právach.

Ežo vystúpi ako zásadný odporcafeudálnych prežitkov. Mladí bývali u Bockov na statku. Estera roky ťažko drela na gazdovstve a nedokázala sa zmieriť so skutočnosťou. Po piatich rokoch, keď šla Estera z poľa, vrhol sa k jej nohám chlapček, Ežov syn Benko. Pýtal si jablko a nazval ju starou mamou. Až detská nevinnosť dokázala obmäkčiť zatvrdnuté srdce hrdej zemaniky.

Dielo končí definitívnym víťazstvom sedliactva nad zemanstvom.

kľúčová scéna: sobáš Eža a Žofky = spojenie zemanstva so sedliactvom





## Tri gaštanové kone

- **lit. druh:** epika
- **lit. žáner:** psychologická naturalistická novela; označovaná aj ako rozprávka (umelá – má autora; na rozdiel od ľudovej)
- **téma:** príbeh lásky 2 mladých ľudí, ktorí musia prekonať nejednu prekážku, aby našli svoje vysnívané šťastie, ktoré sa volá život
- **idea:** iba húževnatosťou, vytrvalosťou a čestnosťou môžeme dosiahnuť svoj vytúžený cieľ, svoje šťastie (ako Peter), láska prekoná všetky prekážky
- **štýl:** príbeh rozpráva hlavná postava Peter
- **miesto a čas deja:** Orava a dediny Turiec, Leštiny, okolitá príroda; čas bližšie neurčený
- **rozprávač:** je v prvej osobe, je ním Peter, tento postup bližšie približuje vnútro hlavných postáv, neznamená však len subjektívny pohľad, opis a rozprávanie je otvorené
- **reč:** ornamentálny charakter, je priama, prirodzená, monológ splyva s rozprávaním
- 

### Hlavné postavy:

#### → kladné postavy:

- **Peter** - statočný a milý mládenec, ktorý by za Magdalénu položil aj svoj život
- **Magdaléna** - citlivá a nežná dievčina, veriaca v Boha

#### → záporné postavy:

- **Jano Zápotočný** - zámožný sedliak, pijan a tyran
- **Maliarička** - Magdalénina matka, ktorá bažila po bohatstve Zápotočného

### OBSAH:

Jedného dňa sa Peter rozhodol, že pôjde späť na Oravu požiadať Magdalénu o ruku. Po ceste však stretne jej bratranca Jožka Greguša a zámožného Jana Zápotočného, ktorí práve pašovali kone z Poľska. Peter zistí, že Zápotočný sa chystá na pytačky a dievčinu, ktorú ide popýtať o ruku, nie je nik iný ako Magdaléna. Peter ešte zisťuje, že Zápotočný nie je dobrý človek a musí si overiť, koho Magdaléna naozaj miluje.

Jej matka Maliarička ju už sľúbila Janovi, ktorý bol veľmi bohatý, zatiaľ čo jej otec by ju najradšej vydal za Petra, pretože ho mal rád ako syna.

Počas pálenia svätojánskych ohňov si Magdaléna s Petrom dali sľub, že sa Peter vzdá tuláctva, príde po ňu na troch gaštanových koňoch, keď ju bude mať kam uchýliť a ona bude čo najdlhšie oddaľovať sobáš so Zápotočným. Tento sľub si vypočul aj Jano a chcel Petra zabiť, pretože Magdaléna už bola sľúbená jemu. Oni dvaja ušli na koňoch na kraj lesa a Jana

nechali tam. Tu sa rozlúčili a Peter odišiel do rodného Turca k Ujčinému a Ujčinej splniť svoj sľub.

Peter pracoval, ako len mohol, aby zarobil peniaze na dom a aspoň na kúsok poľa, aby mali s Magdalénou nejakú obživu. Raz sa mu darilo zarobiť a inokedy nie, ale zvládal to, pretože mu pomáhali chlapi z dediny. Keď mal dom, potreboval už len dva gaštanové kone, pretože jedného mal. Bol to požičaný kôň, s ktorým prišiel na Oravu a teraz si ho kúpil.

Keď prišiel na Oravu dozvedel sa nepríjemnú správu a to takú zlú, že mu skoro srdce puklo od žiaľu. Magdaléna sa vydala za Jana Zápotočného, pretože ju v deň pálenia svätějanských ohňov zneužil a ona s ním čakala dieťa, ktoré nakoniec ani neprišlo na svet.

Peter hľadal Zápotočného u neho doma, ale potom zistil od okoloidúcich, že je s Magdalénou na poli. Keď ta prišiel, Jano práve mlátil koňa, ktorého Magdaléna musela držať. Keďže to bola slabá a krehká žena, neudržala ho a spadla. Na to všetko Magdaléna ochorela tak, že si všetci mysleli, že zomrie. Zavolali aj dedinského farára, aby jej dal posledné pomazanie. Ale ako zázrakom sa Magdaléna začala už na druhý deň uzdravovať.

Jedného dňa, keď bol v dedine jarmok, začuli muži s Petrom v krčme krik. Mysleli si, že ženy oblievajú chlapov, ktorí práve išli z poľa, ale mýlili sa. To kričala Zápotočného sestra, aby išli s ňou k nemu. Všetci z krčmy a ostatní dedinčania, ktorí ju počuli sa nahrnuli pred Janov dom, kde Magdaléna držala koňa a Jano naňho vypaľoval slovo „TULÁK“. Magdaléna ho neudržala a kôň zabil Zápotočného.

Magdaléna sa vzdala majetku, ktorý zdedila, v prospech jeho sestry. Jediné, čo chcela, aby jej bratranec Jožko dostal dvoch najlepších koňov. Za muža si zobrala Petra a spolu odišli do Turca.